

D a n.

I.

Pogledal sem tvojo svetost —
in sedaj me je sram.
Bil sem hišam umazanim gost —
in sedaj me je sram.

Kakor tempelj stoji
tvoje sveto telo pred menoj,
in kot še nikoli nocoj
ti žarijo nedolžne oči.

Ah, in jaz sem šel v noč
v brezvezdno noč,
oblačno in mračno tako . . .
In iskal sem zvezd
in ciljev in cest —
in pri tebi je bilo svetló . . .

Glej taki smo, ljubica, mi!
In vendar, ti angeljček moj,
za mojo ljubav se ne boj,
kakor nekdanj ti čista gori.

Kaj nisi še šla skoz temo
z brlečo svečko v rokah?
Pojemal plamenček je plah,
in ščitila si ga z roko?

»Ljubljanski Zvon« 3. XX. 1900.

Pogledal sem tvojo svetost —
in sedaj me je sram.
Bil sem hišam umazanim gost —
in sedaj me je sram.

Glej, tako mi mladeniči hodimo
po blatnih stezah!
Glej, tako mi mladeniči blodimo
in tratimo mlade moči.
In kadar stoji pred nami bog,
le napol si otresemo prah
od nečistih nog
in brez kesanja, pokore
mu skrunimo svete dvore —
glej, taki smo, ljubica, mi!

II.

Tak nesel ljubavi plamen
sem jaz skozi noč in vihar;
tak čuval sem, da ga nikdar
ugasnil ni dih strupen.

Pa, kakor veselo vzplamti
v zatišju ti lučke plamen,
tak sredi pokojnih teh sten
vse lepše ljubav mi gori.

III.

Glej, moja ljubav je brezmejna	Pa kadar se zvezda utrne
kot tiha polnoč —	v temine brez mej —
Kdo zvezde nebeške prešteje	kaj manj se žarijo nebesa,
ko diha polnoč?	kot so se poprej?

IV.

O ljubica, zdaj je dan —
 in nikdar več ne vrne se noč!
 O ljubica, zdaj je dan,
 tak jasen, tak vroč,
 z dijamanti ves posejan!

Oj ljubica, zdaj je dan —
 in tvoja duša je solnce nad njim,
 in moja duša je morje pod njim.
 Oj, in pride tihi, veliki čas:
 in solnce bo palo v ocean —
 in takrat boš videla, kdo sem ti jaz!

Oton Zupančič.

Ciganska romanca.

Zvečer, kadar v mraku se vetrc igra
 in fontan v mesečini mehko čevrlja,
 Matilda igrati ciganu veli
 in glavo nasloni na vroče lakti.

»Nad svetom vsem legla bo težka megla,
 od neba sem velika noč bo prišla ...

Gospa! če imate moža,
 goljufajte ga! ...«

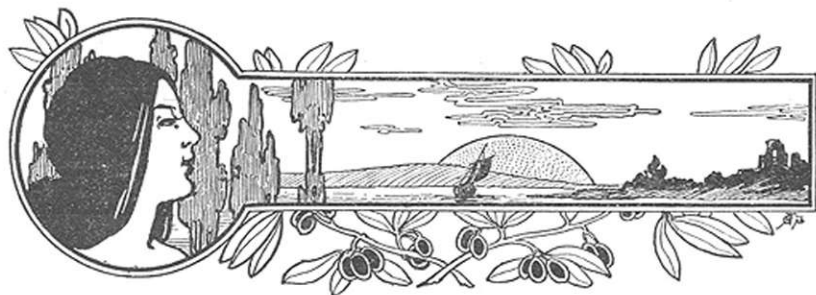
Tako pel ji pod oknom je v mraku cigan;
 gospa poslušala, šla od okna ni stran.

Ko končal, ni obglavila ga,
 za pažo skrivaj je postavila ga.

No, slabo plačilo bi Juri dobil,
 pod truplom njegovim bi vrag se krivil ...

A mesec sijal je, šumljal je fontan,
 pred možem je tekkel s kitaro cigan.

Aleksandrov.

Suzana.

Spisal Fran Govékar.

(Konec.)

VII.

Protrt, uničen se je dvignil Lovro s postelje.*

Zopet je minila strašna noč brez krepilnega spanja, polna le mučnih sanj, zdražljivega delirija, podob, ki so ga delale le še bednejšega, ker so mu kazale Suzano v najkrasnejših, najvznemirli-
vejših prizorih in pa ljubeznivo ter osrečujočo tako, da je besnel od obupa, ko je videl, prebudivši se, da je bilo vse le prazen sen.

Zopet je minila noč, ki je Lovru trpljenja polno ljubezen samo povečala, mu potencirala neodoljivo strast in razmnožila blazno hrepenenje do ženske, ki ga je znala le dražiti, razburjati, mučiti in neusmiljeno se igrati ž njim, ki pa ga ni hotela osrečiti.

To jutro pa je njegov sklep dozorel. Sedaj bodi vsemu konec! Rešiti se mora tega jetništva, končati se mora to robstvo — zdrobiti hoče te sladkogrozne vezi — uiti hoče iz njenih mrež — postati zopet mož . . .

Da, da, to mora . . . mora!

Čemu bi se trpinčil še dalje . . . čemu hrepenel po nečem, česar ne doseže nikdar . . . čemu iskal kakor blazen, kar mu ostane prikrito na veke!?

Suzana ga ljubi, a ne vda se mu nikoli! Ljubezen njena je žareča kakor razbeljena mrtva pečina, ki pa ne požene nikdar cvetke in ne porodi nikdar sadu! —

Čemu taka neplodna, sušeča in moreča ljubezen?! — Moška njegova strast je ni mogla umeti . . . v krčih ji je ugovarjalo njegovo telo, ki je propadalo in sahnilo . . . srce pa se mu je zavijalo v dvome, ki so ga napolnjevali z obupom . . .

Danes po noči pa je sklenil, da bodi konec vsega! Vsega!

Dolgi meseci so minili, ne da bi bil prijel za čopič. Prazen in zapuščen je bil njegov atelijé . . . pajki so preprezali začete in zastrte slike . . . prah je pokril palete . . .

Lovro ni prihajal že dolgo več v svojo vilo. Večino dneva je prebil v budoarju Suzane, jo učil slikanja, se vozil s kolesom ž njo po okolici, jo spremljal po aleji . . . ali pa je ležal v svojem stanovanju ter si hladil razbeljeno glavo in miril svojo razgreto kri, brez utehe hlepeč po njej, katere ljubezen mu je bila peklo . . .

In v svoji sobi ždeč, je poslušal, kako prekašljuje v svoji spalnici Agata, katere ni bilo že nekaj mesecev več na pregled in ki je pošiljala k njemu le deklo, ako je česa želela, ali pa mu napisala kratke vrste, kadar je kaj potrebovala . . . In tisto suho, bolešno kašljanje . . . in tisti stoki, tisti vzdih, tisto bridko ječanje . . . vsi tisti pojavi in znaki smrti izročnega življenja so prodirali skozi steno v njegovo sobo ter ga delali še nesrečnejšega, še bednejšega, še obupanejšega.

Koliko si je očital Lovro! — Kolikokrat ga je grizla in žgala vest, da je menil, da mora zblazneti! Kako se mu je smilila včasi Agata, ko je čul, kako se bori njeno telo z neizprosnim demonom smrti! — Toda k njej le ni šel več. Nikdar ga ni povabila k sebi . . . nikdar ni niti z besedico omenila, da je bolna . . . nikdar ni tudi ona prestopila praga njegove sobe . . . Ponosna je počasi umirala v samotni svoji spalnici. Usmiljenja, sožalja in pomoči ni hotela prositi pri onem, ki je izdal njeno ljubezen, ki je pogazil svojo zvestobo, prelomil vse svoje prisege ter jo vrgel iz srca, kakor se pomete smet . . . Nikdar ga ni prosila ljubezni . . . nikdar ni iskala sočutja . . . nikdar pomilovanja . . . V tej plahi, nežni, silo občutljivi ženski je prebival ponosen, neupogljiv duh, ki je ključoval celo smrti. — Ponižanja Agata ni poznala; zmagovalka je hotela biti, in naj tudi pri tem pade sama . . .

Lovra je jezila in žalila ta nenavadna trma njegove žene . . . toda imponirala mu je še bolj . . . Moj Bog, kakšna ženska je to z moškim svojim značajem! Agata ima principe in načela . . . ali je

čul že kdaj kak človek kaj takega o ženski? — Čestokrat je pre-mišljal Lovro o tem, a na enak tip se v vsem svojem življenju še ni nameril . . . In koliko je imel ljubic! V mehki njegovi duši so zapustili vse neizbrisne vtiske in vtisnile so se mu v spomin za večno . . . Ah, da, vse so bile ženske . . . drugačne ženske kakor ta Agata s krhko svojo osebito, a jekleno dušo . . . Tudi one so znale kljubovati . . . Minka mu je grožila, da pojde prej v vodo, kakor da odneha . . . Fanika mu je razpraskala iz upornosti obraz ter se dala tepsti . . . Rezika si je vzela drugega ljubimca . . . Manja pa je preplakala od same trme cel teden, zaprta v svoji sobi . . . a vse, vse so se končno vdale, ponižno in skesano so prišle zopet k njemu, proseč ga, naj bo zopet dober, naj odpusti in naj se vrnejo zopet časi sladke sreče . . .

A ta Agata! Umira — ne podaje se pa ne! — smrtno je ranjena — a pomoči, tolažbe in utehe ne išče . . . Streti in umoriti se da, a ukloniti in ponižati nikdar — nikdar!

In često je premišljal Lovro: kako bi bil vendar lahko srečen ž njo, ki mu more biti ljubica in prijatelj hkratu! Kje dobi njej enako? Povsod vidi le glupe igrače brez duha ali tope stroje brez srca, brez resnične omike . . . žive punce šivilj . . . smešne, plehke, načičkane opice . . . dresirane komedijašice ali rojene prostitutke — surove instrumente za utešenje spolnosti . . . Ne, ne, Agati ne more primerjati nobene.

Tudi Suzane ne!

Ah, krasno, omamno je to bitje . . . z neodoljivim hrepenenjem ga napolni vsaka njena kretnja . . . v nebesa ga zamakne njeno čarobno oko . . . in njen alt — ah, kaka glasba, kaka harmonija! —

Da, da, razkošno-divotna je Suzana . . . ljubica, kakršno si more naslikati najbujnejša pesniška domišljivost, bi mogla biti . . . toda Agate vendarle ne more docela nadomestiti . . . Tistega miru, tiste tihe sreče in blažene zadovoljnosti s samim s seboj . . . tistega čuta, da ga razume popolnoma kakor prijatelj in tovariš . . . tega ni mogel najti Lovro v Suzani . . .

In večkrat se je vpraševal: zakaj li silim za njo? — čemu ubijam svojo zakonsko srečo? — čemo morim svojo srčno pokojnost? — Saj tega Suzana ni vredna! — Agatino srce in njen značaj odtehtata krasoto desetih Suzan! — Pameten hočem biti . . . udušiti svojo blazno strast . . . zatreti vse hrepenenje — in miren umetnik bom zopet ter srečen soprog . . .

A doslej ga je premagalo še vedno . . . iznova in iznova je silil nazaj v plamen, ki je uničeval njega . . . ki mu je moril ženo . . . mu rodil le obup, neutešeno, žgoče, ubijajoče koprnjenje.

Tistega jutra pa mu je dozorel sklep: bodi konec temu neznošnemu trpljenju . . . naj se nehajo te peklenske muke! . . . Blaznost ali samomor se mu že bližata . . . še malo, in ne uide ali nemu ali drugemu . . . Zadnji čas je, da se mu ustavi noga na tej poti, sicer strmoglavi v prepad, iz katerega ni rešitve, ne povratka.

Čutil se je trudnega, zdelanega, strtega in uničenega . . . misliti ni mogel ničesar več . . . prazno, nično se mu je zdelo življenje in prazen ves svet.

Nekaj dni že je čutil, da je onemogel njegov trud, da so otrpnile njegove moči, s katerimi se je poganjal za popolno osvojenje Suzane, Trudno je omahnila njegova duša, srce mu je napolnil čut plašne osamljenosti ter zavest, da je padel — globoko padel . . .

In sklenil je: nikdar več ne pojdem k njej in ne sprejemem je nikoli več!

»Prisezam, da je mojih blodenj konec!« je govoril sam s seboj, ko se je oblačil. »Pri Bogu se zaklinjam, da postanem z današnjim dnevom zopet nekdanji človek . . . Vse se mora povrniti v svoj tir . . . preboleti moram le še to prehodno dobo — in vse bo zopet v redu. Za mano ostani vse, kar se je zgodilo! Nov človek hočem biti . . . da, prisegam, prisegam!«

A ko je tako govoril, se je čudil sam sebi, da more govoriti toli prazne fraze. In obšel ga je pereči občutek, da je izgubil vero celo vase . . . da ne verjame niti sam sebi več.

Tedaj pa se je raztogotil.

»Lopov sem bil, da — lopov sem še . . . grd, ostuden, neznačajen lahkoživec . . . smešen sanjar . . . Fej, fej! — A konec mora — mora biti!«

In s skrčeno pestjo se je udaril na čelo ter togotno zahropel:

»Čuješ, lopov? — mora!«

Poklical je deklo in skozi okno gledajoč jo je vprašal:

»Kako je danes gospe?«

»Nekoliko boljše,« je odgovorila. »Gospa so spali nocoj več . . . tudi ne žeja jih več tako, in kašelj je mehkejši. Krvi včeraj in nocoj vso noč niso hrknili.«

Lovru je postalo gorko pri srcu. Še ni vse izgubljeno . . . še jo rešijo!

»In kaj pravi zdravnik?« je vpraševal sočutnejše.

»Da mora gospa pred zimo v gorkejšje kraje.«

»Da, da, pojde, seveda pojde . . . takoj jutri se odpelje, če le more! — V Opatijo ali na Mali Lošinj ali kamor hoče . . . Recite ji — recite . . . govorite z zdravnikom, če sme gospa že jutri odtod . . . tudi jaz sem bolan in — — in — recite ji, da jo spremim!«

Dekla je odhitela.

Kakor bi mu bila odpadla svinčena utež s prsi, tako lahko je bilo Lovru.

»To je začetek novega življenja!« je mrmral zadovoljen. »Da, da, morda . . . ah, morda se vrnejo še enkrat nekdanji časi!«

Na njegovi pisalni mizici je stala fotografija Agatina. V nežnobeli obleki in s pajčolanom do tal ter z mirtovim vencem na laseh, taka je bila Agata nevesta!

Lovro je omahnil na stol ter zrl dolgo na sliko . . . In srce se mu je skrčilo . . . zaigrali so mu živci po obrazu . . . v kotu oči pa sta mu zatrepetali solzi . . . za njima še dve — in še dve . . .

In solze so mu tekle po licih, Lovro pa jih ni brisal . . .

Glavo je naslonil na desnico, v levi je držal Agatino sliko.

»Koliko trpiva, Agata,« je premišljal; »kolika mučenika sva! A kriva nisva tega sama, nego usoda, zavidna usoda, ki ni trpela najine cele sreče. In zavalila nama je na pot kamen . . . nastavila zanjko . . . izpodkopala nama pot. Usoda! Kako sem se ji ustavljal, koliko se boril ž njo! — Zaman . . . Po njenem neizproslem sklepu sva morala hoditi svoj križev pot do kraja. A danes je konec vsega trpljenja . . . dan vstajenja in prerodenja je tu! — Ah, Agata, zopet nama vzcvete majnik sreče . . . zopet nama zadehte rože ljubezni!«

In Lovro se je sklonil nad fotografijo ter jo poljubil.

Tedaj pa je nekdo narahlo potrkal na vrata.

V sobo je vstopil postrešček, nemi kakor kip mirni Suzanin postillon d'amour. Oprezno se je ozrl po sobi, in ko je videl slikarja samega, je izvlekel iz levega rokava vijoličasto pismo ter ga izročil Lovru. Niti besedice ni zinil, in na obrazu mu ni ganila mišica pri tem. Bil je pač strokovnjak v svojem poslu, katerega je opravljal v popolno zadovoljnost vseh svojih klientinj.

In koliko jih je imel!

Koliko rodbinskih dram in tragedij bi mogel provzročiti ta postrešček, ako bi izdal svoje zaupnike! Toda molčal je . . . malokdaj je zinil besedo. In tako je vladal v mestu soliden mir . . . čestite harmonije med družinami ni prekršila nikdar nobena onečašujoča afera . . . zakonske škandale so poznali meščani le iz — romanov.

Gorje novelistu, ki bi se bil usodil pisati, da je ta navidezno snežnobela in kakor kristal čista naša družba, slična grobu, ki ga pokriva dehteče cvetje in baršunasta trava, pod katero pa vlada trohno! — Gorje pisatelju, ki bi bil toliko smel, da bi naslikal to lažnivosolidno in le navidezno nervoznomoralno meščanstvo brez sleparskih krink in goljufnih maskaradnih cap! . . . Zabrusili bi mu v obraz, da je ostuden obrekovalec in lažnivec, ki krade čast idealnemu svojemu narodu! —

No, med meščanstvom ni bilo novelista — a postrešček je molčal . . .

Lovro pa je prebledel, ko je držal v roki tisto vijoličasto pismo, — vztrepetal je, da so se mu zašibila kolena, in v glavi se mu je zvrtilo, da za hip ni vedel, kaj se godi z njim.

»Pokličem te sama, kadar pride ura, ko hočem postati tvoja!« — Tako mu je dejala neštetokrat, ko se je branila njegovih objemov. In sedaj ga kliče!

»Lovro! Najina ura je prišla. Pridi in vzemi me! Toda prej Ti naj razkrijem svojo bedno dušo . . . naj se Ti izpovem . . . oh, koliko grehote mi teži življenje! Lovro, rešitelj moj, pridi, očisti me s svojimi poljubi — operi me s svojimi objemi! Lovro! Kako trepečem! Moj Bog, kako se Te bojim . . . Zlata Tvoja duša me prekolne . . . in kaj bo potem z menoj? — Lovro! Rotim Te, kleče Te prosim: reši me! V blatu se pogrezam . . . umazani valovi so mi že dospeli do vratu. Reši me! Poginjam. — — Ali pa pusti, da se ne oblatiš sam — da ne padeš z menoj vred v brezno, polno greha in sramote! — — Ah, Lovro, reši se, reši se! — če pa me ljubiš, pridi! — očisti me! — naj bom Tvoja vsa in za veke! — Lovro, jaz plakam, plakam, plakam . . . Pridi, plakaj z menoj! — Ob 3. popoldne Te bom čakala, svojega sodnika, rešenika in ljubimca . . . Ah, pridi, Lovro, pridi! Trepetaje in vriskaje . . . topeč se v solzah obupa in polna blaženosti Te čaka

Suzana.«

Tako je pisala.

Skozi steno pa je prodrlo iznova suho, bolešno kašljanje, kateremu je sledil dolg stok — obupno ječanje, da se je skrčilo Lovru srce od groze in sočutja . . .

Na mizi je ležalo vijoličasto pismo, in iz njega je dehtel opojen, omamljiv in razdražljiv vonj parfuma, ki polni budoar Suzane, njene obleke, vonj njenih las in njene polti.

VIII.

Bil je jasen, solnčen dan. Svež, čist zrak je ležal nad mestom, z zarumenelimi listi dreves tam v drevoredu se je poigraval lahen, topel veter, in stekla oken so se bleščala, kakor bi gorel za njimi ~~zlat plamen. Od povsod si slišal petje in smeh — radost se je~~ zibala na vsakem licu — tam iz daljave so prihajali pretrgani akordi poskočnega valčka, katerega je svirala vojaška kapela — truma otrok se je kriče pojala za svojimi kolesi in mečki — mladih zaljubljenecv pare pa si srečal vsak korak.

Bil je krasen dan, poln življenja in veselja.

In dve bitji sta ga uživali z vsemi čutnicami in z vsemi živci.

»To je dan, ki mi ga je pripravila Suzana, prelesten in osrečujoč kakor ona sama! — Da, da, le na tak dan se sme združiti najina usoda. Po strašni noči obupa in kesanja, obtoževanja in obsojanja samega sebe, praznik ljubezni — zarja nebeškega blaženstva! Iz grobne teme na gorko solnce — iz naročja samomorilskih misli v objem najkrasnejše ženske! Kolika izprememba! Kako strašnolepi kontrasti! — Pa saj prav ti tvorijo našo srečo, sicer bi je niti ne čutili in ne uživali!«

In Lovro je odprl vsa okna svoje sobe na stežaj, da se je vsipalo vanjo solnce z vso svojo jesensko milobo; — luči in gorkote se je zahotelo Lovru, svetlo in veselo je moralo biti vse okoli in okoli njega.

»Ljubezen moja« — je premišljal ter zrl tja v azurno nebo — »je slična borbi življenja: polna neutešenih želja, neprestanega hrepenenja, obupnega hitenja za celo srečo, a vedno padanje s strme lestve, vodeče k cilju. Tantal in Sisif sem bil hkratu! A sedaj sem dosegel svoj vzor, — na pragu stojim že, še korak in držal bom v objemu svojo srečo, a ne izpustim je nikoli več . . . Čim hujši je bil boj, tem večji bode užitek moje zmage, — ah, tem blaženejša je sedaj zavest, da bo Suzana vendarle moja, za večno vsa moja!«

In razglabljal je: Vdala se mi ni mesece in mesece, ker me resnično globoko ljubi. Ako bi bila njena strast plitka in lahko-miselna, ako bi bila frivolna ženska ali puhla koketa, pogazila bi bila že davno izlahka vse zakonske vezi, a se prav tako igraje osvobodila zopet i mojih okov. Toda Suzana je ženska, kateri je ljubezen sveta, misterij, v katerega gre človek le s trepetom in z najglobočjim spoštovanjem. Tudi ona se je borila sama s seboj . . . Njeno pismo je izliv utrujene duše, vzkrík obupanca, ki se ne more ustavljati več, nego tone brez odpora . . .

Česa se boji? — kaj mi utegne povedati, česar bi še ne vedel sam?

Da se je omožila brez ljubezni z dr. Gregorčičem? Koliko pa jih je, ki so se možile iz same čiste harmonije duš in src?! — Tam v zapuščenem, dolgočasnem trgu je preživela svojo prvo mladost. In ni imela človeka, ki bi zadoščal njeni živahnosti, njeni inteligenci, njenemu temperamentu. Edinki bogatega veletržca, se ji je nudilo v izobilju vsega — tudi čestilcev, oboževalcev, snubcev — a sorodne duše nobene. Filistroznost, omejenost, tesnosrčnost okoli in okoli, — njej pa je bilo treba življenja, razkošja, svobodnega uživanja. Njena politalijanska kri — oče ji je bil Slovenec, mati Benečanka — ni trpela miru, tišine in samote, nego koprnela je po življenju, izpremembi, po vedno novih užitkih in vtiskih . . . In v mesto si je želela, — v mesto s svojo bujno, pisano družbo, s svojimi zabavišči in razburljivimi, duh, srce in telo nasičajočimi užitki, — v mesto s svojo svobodo, s širokim svojim obzorjem. To hrepenenje po življenju in svobodi, po sijaju in ugledu je bilo toli silno, da se je vdala sodniku dr. Gregorčiču, grdemu, duševno plitkemu debeluhu, živemu stroju . . . Kmalu pa se je zavedela, da darovi mesta niso bili vredni njenih velikanskih žrtev; spoznala je, da je navezala svoj krasni, bohotni život na zoprno mumijo, — da je združila usodo srca vrelega čuvstvovanja z usodo bitja, ki dela in skrbi le za paragafe in kariero. In Suzana se je zgrozila sama nad seboj. Čuteč vedno bolj strašno disharmonijo med soprogom in seboj, je videla z neopisno boleštjo in nepremagljivo zavistjo srečo drugih zakoncev ter trpela grozno vsled kljuvanja vesti, ki ji je očitala in budila besen kes. Njena krasota . . . njena duhovitost . . . njen temperament — čemu vse to? — mrtev kapital, katerega ne dvigne nihče! — Da, da, nesrečna je bila Suzana vsak dan bolj v svojem zagrešenem zakonu, — dete pa, katero je dobila že v prvem letu, ji je bilo le zoprna vez, okov, ki jo družni neločljivo na moža, ki ji je bil antipatičen, ostuden in pred čigar ljubeznijo je trepetala kakor mušica pred pajkom! Ne, tudi svojega sinčka ni mogla ljubiti, saj ji je bil zapreka osvobojenja iz groznega suženstva in — saj je bil podoben le njemu, očetu . . . In ali je čudno, da si je iskala Suzana tolažbe in razvedrila izven doma? — O, gotovo je iskala sreče, ki ji je bila odrečena doma, drugod, — iskala je srca, ki bi jo vzljubilo s tistim žarom in s tisto globoko strastjo, ki edina more osrečiti žensko, kakršna je Suzana. — In iskala je . . . iskala . . . zmotila in varala se . . . iskala obupno iznova . . . zaman. Na strašni poti

tega iskanja pa ji je morda izpodrsnila noga tu, tam . . . a vstala je vedno iznova ter koprnela dalje in dalje za — srečo . . . Na videz je nosila veselo lice, — razposajeno se je vedla kakor docela uzadovoljena gospa uglednega prvaka — ter igrala komedijo čestite, v blaženstvu plavajoče dražestne ženke in lepe mamice . . . Ubožical! — Zato trepeče sedaj — blatna se zdi sama sebi — in z grehoto se čuti obteženo . . . Ah, zategadelj se ni zdela vredna, da se vda njemu, ki jo je ljubil pošteno in moško! — zategadelj se ga je branila toli dolgo, misleč, da njena ljubezen ni vredna ljubezni njega, ki je zanjo ostavil Agato, ženo svojo . . . uničil srečo svojega zakona . . . izgubil svoj srčni in dušni pokoj . . . Morda pa je tudi trepetala iz bojazni, da se vara iznova ter se z nevrednežem oblati zopet? —

»O Suzana, ljubiš me!« je mislil Lovro. »Tvoj strah, — tvoj obup, — tvoj čut slabosti in grehote mi je dokaz, kako se zavedaš resnobe moje ljubezni, kako čutiš, da so končno padli vendarle vsi oziri, da so se spričo najine neodoljive strasti razbili vsi okovi v nič, in da je ni na zemlji in pod nebom moči, ki bi mogla preprečiti najino ljubezen! — Ne, Suzana, usode najine ne razdruži nihče več. Iste sreče sva iskala in našla sva jo v posesti drug drugega. Drživa jo in ne spustiva je nikoli več, — pogaziva vse, kar se nama postavlja na pot! — saj sreča ljubezni mora biti neusmiljena in sebična, ali pa ni popolna! — Proč vse ovire in k tebi, Suzana, sreča moja!«

In skozi okno se je vsipalo solnce z vso svojo jesensko krasoto, — svetlo, veselo in gorko je bilo okoli sladkozamišljenega Lovra vse prav kakor v njegovem od blaženstva se topečem srcu . . .

* * *

Istega dne — ob poltreh popoldne.

Tam v razkošni svoji spalnici je drgetala Suzana od samega razburjenja. Po stolih, na divanu in postelji je ležal nebroj toalet, nočnih plaščev in najfinejšega perila. Suzana pa je pomerjala obleko za obleko, se zavijala v razne plašče ter se pred zrcalom stoje vedno iznova vpraševala: »Ali sem dosti lepa?«

A zadovoljna ni bila nikdar.

Toda Suzana je hotela biti danes krasna kakor še nikoli. Kakor nevesta svojega ženina je hotela pričakati — Lovra . . . omamna, razkošna, a ginljiva v svojem trepetu, očarljiva v svojih solzah . . .

Časa pa ni preostajalo več dosti. Še pol ure, in Lovro pride!

Ah, te strašne ure, katere so minile po onem usodnem hipu, ko je izročila postreščku svoje pismo! Koliko, je plakala nad svojo minolostjo . . . nad svojimi blodnjami . . . svojimi grehi, ki so se ji zdeli danes še nizkotnejši, še bolj umazani! Sama sebi se je gabila, ko so se ji vrivali spomini na laž njenega zakona, na podlost njenega vdajanja sovražnemu soprogu . . . zgražala pa se je nad seboj, ko se je domislila svojih ljubimcev, katere je v frivolnem obupu rabila le v svojo zabavo, v utešitev lačne strasti . . . O kako blatno, nečisto je bilo to njeno vilinskodivotno telo! — Fej, tisti bakhanali pri rafinirancu Kodru! — fej, fej! — Niže ni mogla pasti.

In Suzana je jokala . . . jokala.

»Ali mu naj res povem vse, — prav vse? Ah, s studom me pahne od sebe kot nečist stvar, ki je gnil in smrdljiv kakor gobavec! — Saj Lovro je nežen, rahločuten umetnik, čigar duša hrepeni le po vzorih, po čisti lepoti. In ko mu odgrnem zastor, ki ga je doslej slepil, ter mu povem, da je ta njegov vzor, ki mu je razbil rodbinsko srečo, mu ubil mir srca in mu okužil dušo s strastjo, — da je Suzana, katero ljubi in časti kakor muzo svojo, propadla žensčina . . . ah, tedaj se mu pač v nepopisnem iznenadenju zgrozi duša, in bežal bo od mene z zaničevanjem. Spoznal bo, da je vrgel od sebe biser, a pobral ilovico . . . proklinjal bo uro, ko sem ga zaslepila s svojimi varljivimi očmi . . . proklel mene, brezvestno koketo in pahnil me s praga, ki vodi v raj, nazaj v blato . . . In potem ne bo več rešitve zame . . . na strmi stezi v propad pogube me ne ustavi nihče . . . in zgrnejo se nad menoj valovi . . . moj Bog, kakšno življenje — kakšna smrt!«

Suzani se je zdelo, da drugače pač niti ne more biti, in plakala je obupno . . .

Toda tam v kotu srca ji je iznova zatlela iskrica nade, da ji Lovro odpusti vse, — da jo dvigne k sebi — da jo opere vseh madežev s svojimi poljubi in objemi.

Saj je tako blag, tako plemenit mož! Zasmili se mu . . . da, gotovo . . . sočutja polno je njegovo srce . . . srečen bo, da je otel njo, ki jo ljubi in ki jo obožuje kot umetnik, videč v njej ideal ženske krasote . . . Da, da, vse ji odpusti . . . saj Lovro ni mož filistrske morale! — Ko se združita, s tistim hipom zapreta za seboj vrata . . . minolosti ne poznata več, le sedanjost in bodočnost s celo svojo srečo je pred njima — in to sedanjost in bodočnost si hočeta napraviti čim najslajšo, čim najkrasnejšo.

»Vse za nama! Vse! — Pred nama pa novo življenje, polno harmonije in nepretregana veriga najvišjih užitkov ljubezni ter umetniškega delovanja.«

Kakšna nebesa se jima odpirajo! — V teh nebesih pa bosta sama . . . on — njen bog in ona njegova boginja! —

Toda ne tu — ne v tem filistrskem gnezdu, kjer bi jima sli jeziki kalili srečo — ne tu, kjer živita Agata in dr. Gregorčič — nego proč, daleč proč — tja v samotni gaj ob morju, kjer ju ne bo motil svet s svojim tesnosrčjem . . . Sama s svojo srečo bodeta v mali, lepi vili — ter bosta živela le sebi in umetnosti.

Suzana je v mislih že uživala to blaženost, in vse njeno bitje je polnil čut, ki ji je bil doslej tuj in neznan; — tako nekako ji je bilo kot šestnajstletni deklici, ko je poljubljala svojega prvega ljubimca, napol otroškega bratranca sedmošolca, ki ji je prisegal, da jo vzame za ženo, ko postane inženir . . . Toda ne, še slajše, gorkeje, še sroče polnejše ji je bilo sedaj! — Ali naj vriska, ali naj plaka — ali naj moli, ali poje? — ah, tako grozno in milo, tako plašno in veselo ji je bilo pri srcu, da je drgetala od samega razburjenja . . .

Ura pa je udarila tri četrti na tri.

Samo še petnajst minut, in Lovro bo pri njej! . . .

Suzana si je izvolila bledovišnjevo volneno obleko z vlečko z grškimi rokavi in z dolgimi belimi čipkami za vratom, na prsih ter doli po krilu. In oblekla je prav tako bledovišnjeve svilene nogavice in obula cipele iste barve.

Svoje lase si je počesala tako, da se je dotikal veliki vozal spletenih kit skoraj njenega polnega, širokega vratu, in da sta se skrili ušesci malone docela pod mehkiimi kodri. In nobenega nakita ni dela nase . . . gol je imela vrat, gole roke.

Čemu tudi? Oči so ji žarele kakor oglje, in lica so ji gorela, da je bila krasna kakor roža.

In tam na mizici je stal šopek opojno dehtečih tej, ciklamov, mirt, rezed . . . in rože so ležale po stolicah, po zofi, po preprogi na tleh in po razkošni tigrovi koži tam pred posteljo . . . in ondi po svileni odeji in po kipečih blazinah.

Rože povsodi — In omamen vonj je vel od vsake stvari in iz vsakega kota, kakor da je sredi cvetličnjaka v bobotno cvetočem poletju.

Tam v kotu poleg okna pa je stal umetno izrezljan stebrič, ki je nosil majoličasto dežo s pahljačasto palmo. Ob stebriču je slonelo

slikarsko stojalce s poslednjo Lovrovo sliko: Tantal, žejen in lačen sredi kristalnočiste vode, nad katero se sklanjajo košate veje, polne najkrasnejšega ovočja: In nad Tantalovo glavo odkrhnjena skala, ki se sproži vsak hip ter ubije od brezuspešnega pohlepa in kopnenja polblaznega Tantala . . .

»Moj simbol, Suzana!« ji je dejal, ko ji je izročil to sliko v dar. »Samo hip še, in ta skala me ubije . . . toda sprožim jo sam, Suzana!«

In resno je mislil v tistem trenutku Lovro, kar je govoril. Suzana pa se je zgrozila, da bi se moglo to resnično zgoditi. In takrat je sklenila, da bodi konec njiju trpljenju! — Iz prvotne lahke koketerije je naraslo prijateljstvo, a iz tega se je razvila nepoznana silna strast in globoka ljubezen, ki je prestopila vse bregove in jezove . . . Ne, ne, končajo naj se tantalske muke . . . elizij večnomlade sreče naj se odpre . . . sedajle, takoj, takoj!

S stolpa bližnje cerkve so zazveneli udarci ure . . .

Tri! —

In v tistem trenutku se je prismejalo solnce z vso svojo čarobnostjo skozi okno ter objelo s svojimi vročimi žarki tam na zofi ležečo Suzano, ki je raztezala svoje bele roke ter šepetala:

»Pridi — pridi, moje solnce! Pridi, Lovro!

* * *

Prav takrat pa je ležal Lovro tik postelje svoje žene — ki je izdihnila ravnokar.

Visoko podprta z blazinami, je ležala Agata, kakor bi spala. Njeni bujni zlati lasje so pokrivali blazino . . . suho, upadlo, voščeno lice je bilo blede in prozorno kakor alabaster, a tam pod nežnim vratom na razpeti srajci je bila majhna rdeča proga — krvi . . . Levica, drobna in sloka, ji je počivala na prsni, desnica pa je visela ob postelji navzdol.

Mrtva je Agata, — končan njen boj — padla je kot zmagalka!

Na pragu je že bil Lovro — še par minut je manjkalo, ko bi moral biti pri Suzani, ko ga je pritekla klicat objokana dekla.

»Gospa umiraj!«

In stal je zopet poleg postelje svoje žene, ki mu je naklonila največja nebesa, ki ga je znala osrečiti najbolj izmed vseh bitij na svetu, ki pa je sedaj ostavljala to dolino solz . . .

Zgrozil se je Lovro. Strašna smrt je davila to suho okostje, ki je bilo včasi tako polno, tako gorko, tako baršunasto mehko, — to telo, ki je bilo včasi vir vse njegove sreče.

In bliskoma se je spomnil Lovro nekdanjih prelestnih dni z Agato, njenih poljubov, tihih, nežnih kakor dih otroka in njenih objemov, sladkih in razkošnih . . .

Spomnil pa se je tudi svojih krutih činov, s katerimi ji je poplačal njeno angelsko ljubezen.

Zazeblo ga je pri srcu . . . tesnobno se mu je skrčila duša . . . silen kes ga je obvladal z neodoljivo strogostjo . . .

Sedaj, v tem hipu se je čutil krivega kakor Juda, ko je videl umirajočega Spasitelja, in trepetaje se je vprašal:

»Moj Bog, kaj sem storil!«

Agata ga je pogledala s svojimi plahimi, bledomodrimi očmi vdano in ponižno, hkratu pa tako bolešno in očitajoče, da je Lovro vztrepetal od groze in sočutja. Kolena so se mu zašibila, in pokleknil je tik postelje ter zaječal:

»Agata, odpustil!«

Podala mu je z rahlim, tužnim nasmehljajem desnico ter zašepetala:

»Lovro, ljubim . . . ljubim . . . ljubim te!«

In ugasnila je . . .

Skozi okno pa je posijalo solnce in poljubljalo Agato na okrvavljene ustnice . . . se poigravaio z njenimi laski, ki so ji obdajali glavo kakor zlata gloriola, veselo skakljali tam po napol praznih steklenicah z zdravili ter obsevali tisto majhno rdečo progno krvi ondi pod suhotnim vratom, da se je videla kakor zevajoča rana, skozi katero je ušla njena duša ravnokar . . .

Ura pa je bila tri, toda Lovro je ni slišal. Tik postelje je ležal na tleh ter ihtel, neotolažno ihtel . . .

IX.

Nikdar več se nista sešla Suzana in Lovro — nikdar več govorila. Nikdar več!

»Agata je umrla. — Gorje! Ubil sem jo radi Vasi — ubil angelja — ubil svetnico mučenico! Gorje mi! Gorje i Vam! Saj ste jo ubili z menoj! — ubili ste mi ženo, ki me je ljubila še ob zadnjem izdihljaju! Ah, morilca sva obo, gospa! — Proklet boči hip, ko sta se srečali najini poti! Proklet jaz, ki sem se vdal Vašim čarom! Prokleta Vi, ki ste se igrala z menoj nesrečnikom ter mi zadavila ženo, ugonobila mir srca ter mi obtežila vest z umorom najplemenitejšega bitja pod solncem! O prokleta — prokleta!«

Tako ji je pisal še istega dne, ko je umrla Agata.

Na zofi ga z razprostrtimi rokami pričakujoč, kopajoč se v solncu, je dobila Suzana to Lovrovo pismo . . .

In sešla se nista nikoli več. — — — — —

* * *

Še tisto zimo so priredili meščani sijajen ples.

In v tisti bujni, šumni družbi, ki se je košatila v svili, atlasu in baršunu, se smejala in izprehajala tako domače po blesteči, panju čebel slični dvorani, obsevani z velikanskima zlatima lestencema, nosečima nešteto električnih lučic, v tisti dvorani z ogromnimi zrcali po stenah in z zelenimi gaji po kotih, je bila zopet kraljica med vsemi krasoticami Suzana, sedaj gospa sodnega svetnika.

A bledejša je bila danes, njene omamne globoke črne oči so gledale ostreje in prezirljiveje, tista ironska poteza okoli njenih krasnih ust pa se je poglobila v trpko, resignirano gubo.

Roko v roki je stopala s c. kr. vladnim komisarjem Robertom Kodrom ter se raztreseno, trudno nasmihala njegovemu pikantnemu laskanju.

Koder je slavil danes dva triumfa. Bil je zopet kavalir Suzanin in oblečen je bil v frak najnovejše, jedva teden dni uveljavljene pariške mode . . . Šele pred enim dnem ga je dobil. Ah, ta frak, — ta frak »à la secession« je vzbujal senzacijo, kakršne še ni vzbujala še nikdar nobena kravata! Občudovanje, strmenje in zavist se je zrcalila nocoj na obrazih Kodrovih prijateljev, »finesarjev«, tako očitno, kakor še nikoli.

Koder pa je prav radi tega plaval v razkošju blaženosti. Njegov goloobriti obraz je bil naguban v najbolj blaziran nasmeh, in okoli njegovih ust je trepetal neprestano izraz vprav dekadentne trudnosti.

In zroč na dekolirano bujno oprsje Suzanino, se je sklonil zdajpazdaj k njenim vranjim lasem ter pil opojni vonj njenega telesa.

»Ma, žakaj ne pridete več k meni?« ji je šepetal na uho ter pritisnil njen život tesneje k svojemu. »Jutri, ah, jutri morate priti, gošpa, — rotim Vaš!«

Suzana pa je zmajala z glavo.

»Ne, ne, jutri bom spala ves dan do večera.

»Torej pojutršnjem?«

»Morda — če se mi bo ljubilo!«

In zaplesala sta mazurko . . .

* * *

Lovra Dolinarja že par mesecev ni bilo več v mestu. Prodal je svoj atelijé, prodal vse svoje pohištvo ter se preselil v Pariz. Tam je delal nekaj tednov neumorno . . . skoraj neprestano. V družbo ni zahajal nobeno, le zvečer je hodil na izprehod.

Hipoma pa je opustil tudi to navado, in nekaj dni ga ni videl nihče več.

Ko pa je prišel pogledat hišnik, kaj vendar počne čudni slikar, ga je našel pred veliko sliko na tleh ležečega s prestreljenimi senci.

Slika pa je kazala mlado mrtvo žensko z razpuščenimi zlatimi lasmi in z malo krvavo progo na razpeti srajci pod suhotnim vratom . . .

Ob 1000. slovenski gledališki predstavi.

Dne 13. februarja¹⁾ 1900.

Dospel je torej zaželeni dan,
ki nam prinesel je ta svetli praznik!
Do tega hipa je devetkrat sto
devetdeset devet minilo časov,
odkar v svetišču se Taliji svoji
poklonil prvič je slovenski narod.
V preteklost danes v tisočem številu
poslednji bega slavnostni ta večer . . .
Minil bo tudi ta, ko zadnjikrat
nocoj zavesa pade — a prešel
ne bo ponos, ki nam zaliva duše,
ki širi prsi nam, ne bo prešla
zavest, ki polni nas nocoj s presladkim
in z neizraznim čuvstvom — ah, zavest,
da praznik mi slavimo tu nocoj
napora lastnega in težkih bojev,
ki bili smo v stoletju enem jih,
da dvignemo, da si ohranimo
dramatiško umetnost — ta zavest
ne bo minila nam nikdar!

Stoletje je minilo, in minljivost
ugrablja že nam tudi prva leta

¹⁾ Govoril na odru gospod rež. R. Inemann.

stoletja drugega . . . A žalostnih
 spominov nikdar nam ne vzame čas,
 dokler po teh prostorih svetlih bo
 zvenela sladka govorica naša!
 Kdo nam in s čim nam kdo odkupi to,
 kar čutimo v svečanostnem trenutku,
 ko tisočič so srca nam oltar,
 ki ogenj plameni na njih ljubezni,
 vžgan njej na čast, ki je boginja naša,
 kadär se snidemo v tem hramu svetem,
 vžgan njej na slavo, ki objema nas
 enako srčno vse — najsi smo imoviti,
 najsi nas tare beda, naj strasti
 in naj prepričanja nas ločijo,
 vžgan njej v proslavo, njej — Taliji naši?

Leži pred nami knjiga zdaj odprta,
 in beremo in beremo nocoj . . .
 O, tema, tema, tema, tema, tema! — —
 Le žarek tuintam, in zopet noč,
 noč brez zvezdá, noč strašna z bičem v roki! . . .
 Ah, to boli! — Krvave proge so
 razpete nam po ramah, k zemlji nas
 domači jarem trdi le pritiska,
 da zadušili bi se v prahu,
 ki dviga se od rodnih svetih tal,
 zbujen od boja hrupnega, obupnega,
 ki vije, napojen s krvjo se našo,
 kot glasna, živa prošnja k nebu se . . .

O, bratje, ali še velja resnica,
 da slabi pade pod močjo mogočno?
 O, ne! Pred nami knjiga je odprta,
 in beremo in beremo nocoj . . .
 Naš duh krepak je, jaka naša volja,
 in v žilah naših teče vroča kri,
 in v naših prsah biva živa duša,
 in v naših glavah je razum in treznost,
 in v naših srcih ogenj je, življenje!
 Slovencu je preteklost žalostna,
 bodočnost je njegova, le bodočnost!

In ta zavest, da smo ustvarjeni
zato, da moramo živeti, staviti
v enako vrsto z drugimi se narodi,
ki so razvijali se kakor cvet na vrtu,
ki solnce greje ga, napaja rosa,
o, ta zavest zbudila je i one,
ki rekli so pred davnim, davnim časom:
Nocoj igramo prvikrat — slovensko!

In šlo je dalje — ne s pospeševanjem,
z ovirami, po skalnem, trdem poti —
a šlo je, šlo je, ker vodila volja,
jeklenost in ljubezen je stremljenje!
In kakor da bi, započetniki,
duhovi vaši bili tu med nami!
Kot vi ste na začetku bili, tudi mi
stojimo danes tu pred novo dobo,
pred dobo lepšo, slavnjšo, svetlejšo,
katera gledališču našemu
napoči, da, napoči!

Res! — Vi začeli ste, s tem podarili
Slovcem glavnico ogromno ste,
ki mu obresti daje zdaj ogromne!
Zato naj s tega mesta svetega
v tem svetem hipu iz srca globin
mogočno zadoni: Nesmrtna slava!

Ah, kaj smo videli vse na tem kraju!
Besede nimam, da povedal bi,
prostora nimam, da opisal bi,
in barve nimam, da naslikal bi!
Le duša, duša — ta zaglablja se
v to tisočero množico obrazov,
ki so nas gledali veseli zdaj,
zdaj resnožalostni tu z odra tega,
tam z odrov onih, ki so stali nam
kot pastorki zaničevani v kotih!
Gospoda, ali naj opišem vam,
kako je iskra šinila prežarna
iz našega središča širom zemlje

slovenske in je tam zbudila žar,
 ki v srcih se iskri do nje, do nje,
 do te dramatiške umetnosti?
 Naj vam povem, kako je narodno
 zavest okremenila v dobi tej,
 ki danes nje slavimo završetek,
 slovenska igra? — Naj vam to povem,
 kako se sto in tisoč vernih src
 topilo v morju misli je, značajev
 in nam potem je z mrtvih desk
 kazalo nezakrinkano življenje?

— — — — —

Ta sveti molk mi glasno govori,
 da odgovarjajo vam srca vaša!

In vi, ki tudi tu ste v avditoriju,
 ki so imena vaša združena
 s kulturno temnojasno zgodovino
 Slovencev, ah, pa tudi vi, ki vas
 usoda razkropila je v tujine,
 ah, vi, ki vam počiva trudni prah
 pod zemljo, ki vas je nosila kdaj,
 vi vsi imate lep, prelep večer,
 najlepši praznik svojih praznikov,
 vam vsem tu kliče skromni ta prologus:
 Naj bo vam slava, večna bo vam slava!

Pred mano pa se kaže lep prizor:
 Umetnosti dramatiški se klanja
 Slovenija, Sloveniji se klanja
 dramatiška umetnost! — Mi pa smo
 kot svetli, neugasni, večni žarki,
 ki ji gorimo iz ljubezni same . . .
 Kaj? — Ali solza sili mi v oko
 od čistega navdušenja? — Kaj smeh
 odmeva mi po duši v hipu tem? — —
 Nič solz! — S ponosom in z zavestjo jasnih lic
 v bodočnost glejmo, ki je naša, naša!

E. Gangl.

Socialni pregled.

Spisal A. Aškerc.

(I. Posredovalni urad za delo in službe. — II. Rešilna postaja v Ljubljani.)

aš mesečnik je obljubil v svojem programu, da bođe posvečeval svojo pozornost vsem vprašanjem sedanjosti.

Književnost in umetnost sta važna činitelja narodne prosvete. Ne smemo pa nikdar pozabiti tiste korenine, iz katere klije in brste tudi poezija, umetnost in znanost. Ta korenina je — življenje v najširšem pomenu besede. Življenje je pojem vseh pojmov, življenje je najvišji izraz prirodne energije, je alfa in omega vse zgodovine, torišče vsega kulturnega razvoja. Vse, kar človek ustvari na svetu — kaj je drugega nego pojav in odblesek življenja?

Življenje je individualno in družabno. Družba človeška pa je samo razširjen individuum.

Čeprav govorimo o telesnem in duševnem življenju, vendar je pravzaprav življenje samo eno. Duš in telo sta v našem slučaju dve smeri, dva različna pojava in načina, dve različni obliki življenja — življenje samo pa je eno.

Nič ni človeku dražjega na svetu nego življenje. Že misel, da preneha človeku prej ali slej individualno življenje, je sama na sebi neprijetna in kolikor toliko tragična. Življenje nam je tako ljubo, da ga branimo z vsemi sredstvi do skrajne meje. In še samomorilec, ki si prestrelil srce, si vzame življenje — paradokсна misel — iz ljubezni do življenja. Ker ne more živeti tako, kakor bi rad, rajši sam preneha živeti, ker se mu pač življenje, ki mu ga vsiljujejo razmere, ne dozdeva več pravo življenje.

In ker ljubimo življenje nad vse, zato meri vse naše delo na to, da si ga olajšamo, oslajšamo in olepšamo. Vse kulturno delo, ki ga je izvršilo človeštvo do današnjih dni, ima v bistvu svojem vendarle namen, življenje človeške uravnati, urediti in izpopolniti tako, da je čimdalje bolj vredno, da ga človek živi. Največji pesimist mora reči, da je življenje, ki ga ima dandanes človek sredi kakega civilizovanega naroda, brezprimerno več vredno nego n. pr. pred 200 leti. Dandanes je vendar več duševne luči, več osebne družabne in državne svobode, več svobode vesti, več duševnih užitkov in zategadelj več

— sreče. Pa človek ni nikdar zadovoljen z življenjem, kakršno je. In to je dobro, da ni zadovoljen! Absolutna »zadovoljnost« bi bila stagnacija in smrt vsakega napredka, vsakega razvoja. Tak zastanek, taka smrt pa sta itak nemogoča.

Zakaj na mostu, pod katerim se pretaka reka vesoljnega življenja, stoji zapisano: »Иъвъзъ жеъ . . .«

Egoist misli zmerom le na svoje osebno življenje, altruist misli tudi na svoje soljudi, na družbo. Najboljši ljudje so vselej radi popseševali tudi srečo svojih bližnjikov, so se žrtvovali za blagostan družbe človeške in s tem so poviševali ceno svojega lastnega življenja.

Geslo sedanjosti je: »Čim več ljudi bodi srečnih, čim več ljudi živi in uživaj človeka vredno življenje!«

In naj sodi kdo o socializmu s svojega razrednega stališča, kakor mu drago, njegova največja zasluga je vendar ta, da naglaša vedno in vedno ravnokar citovano geslo sedanjosti. To geslo je v pravem pomenu krščansko; to je bila deviza ustanoviteljev krščanstva.

Družba se izpreminja, in nikakega dvoma ni, da preide tekom prihodnjih vekov v nove, boljše oblike. Toda reforme za izboljšanje življenja posameznikov in celih slojev se uvajajo že zdaj. Socialne rane se celijo že zdaj. Družba se čimdalje bolj zaveda velikih dolžnosti, ki jih ima do svojih členov. In zato moramo vsak korak, ki ga stori družba tudi pri nas na Slovenskem za celjenje socialnih ran, pozdravljati z veseljem, ker smatramo tudi to za narodni napredek.

Kajti narod ni nič abstraktnega, idealnega, ampak nekaj prav konkretnega, realnega. Narod obstoji iz živih ljudi, ki hočejo živeti, živeti zadovoljno. Ti členi naroda potrebujejo hrane, toplote, potrebujejo zdravil in zdravniške pomoči, potrebujejo duševne luči in pouka, hrepene po sreči.

Ako hočemo veljati za kulturni narod, treba je, da si ustanovimo tudi med seboj vse tiste človekoljubne zavode in naprave, ki jih imajo v veliko večjih razmerah drugi večji narodi.

In ker je naša Ljubljana srce slovenskega naroda, zato pozdravljamo tukaj vsako humanitarno napravo, ki ima plemenito svrhu, da izboljšuje socialno stanje prebivalstva. Socialno delo je tudi narodno delo.

In zato bode »Ljubljanski Zvon« odslej redno poročal o vsakem napredku socialnega dela v Ljubljani, po Slovenskem in po svetu sploh. Zato otvarjamo v naši reviji posebno rubriko, ki smo jo naslovili »socialni pregled«.

Tej rubriki velja naš uvod. Vabimo vse misleče pisatelje, da obračajo svojo pozornost tudi tej važni rubriki.

Kajti, kakršno je socialno in gospodarsko stanje kakega naroda, takšna je tudi njegova književnost, poezija, znanost, njegova filozofija in umetnost. Vse to cvetje človeškega duha raste iz realnih, globokih socialnih tal določene dobe.

Za sedaj nam je zabeležiti dva ploda socialnega dela v Ljubljani: prvi je »posredovalni urad za delo in službe«, drugi pa »rešilna postaja«.

* * *

Brez hrupa, brez žvenketanja šampanjskih čaš, brez napitnic in brez obligatne slavnostne godbe se izvrše včasih prav važne reči. Čisto na tihem je otvoril letos naš slovenski mestni magistrat tudi posredovalnico za delo in službe ter rešilno postajo.

Sociologi (družboslovci) so prišli že zdavnaj do prepričanja, da ni dovolj, ako ubogemu človeku damo miloščino. Takšna miloščina, katere posameznik niti ni dolžan podeliti, je slabo paliativno sredstvo za odpravo socialne bede. Novejši sociologi vidijo globlje.

Največ ljudi je ubogih zato, ker nimajo zaslužka, dela.

Ljudem dati priliko, da si kaj zaslužijo, da morejo živeti ob svojem — telesnem ali duševnem — delu, to pa je po modernih nazorih naravnost dolžnost človeške družbe.

Zakaj, delo je že samo na sebi produktivno, ki ne koristi samo delavcu (v najširšem zmislu besede), ampak tudi družbi.

Ena najpoglavitejših nalog današnje socialne reforme je torej boj proti brezdelju samemu in pa zavarovanje delavskih slojev proti brezdelju.

In da se brezdelnim slojem preskrbi delo, to skrb so po modernih državah prevzele v novejšem času občine in mestni magistrati.)

Službe so oddajali dosedaj — in menda jih bodo tudi še poslej — privatni taki uradi. Za delo sploh, za dninarje, za obrtnike in za vajence, ki niso nikjer stalno v službi, potem za delavce vseh vrst pa v Ljubljani sploh še ni bilo nikakega biroa. Takšni posredovalni uradi so najbolj razširjeni dosedaj v Švici, po Nemškem (posebno na Württembergem), Francoskem in Angleškem. V Luksenburgu so spojeni s pošto.

¹⁾ Prim. »Arbeitsvermittlung«, sp. Dr. V. Mataja. Wien. 1890. — »Zur Statistik der Arbeitslosigkeit, der Arbeitvermittlung u. der Arbeitsversicherung«, spisal dr. V. Böhmert, Dresden. 1895. »Arbeitslosigkeit u. Arbeitsvermittlung in Industrie- u. Handelsstädten.« Bericht. Berlin. 1894. — »Prakt. Massregeln zur Bekämpfung der Arbeitslosigkeit«, sp. H. v. Meyerinck. Jena. 1896. — »Der Arbeitsnachweis« etc. sp. Dr. v. Reitzenstein. Berlin. 1897. —

Jako koristne za posredovanje dela so takozvane »delavske borze«. Takšne borze imajo zlasti mesta Lüttich, Amsterdam in Pariz. Največja takšna borza pa je pariška, ki je pod neposrednim nadzorstvom mestnega magistrata. Mesto samo daje tej delavski borzi na leto po 20.000 frankov subvencije.

Zanimivo je gotovo, da se je bila v Avstriji prva ideja, ustanoviti posredovalnico za delo, sprožila že leta 1897. v Ljubljani. Sprožil jo je bil gospod policijski svetnik Podgoršek.

Gospod Podgoršek piše v svojem poročilu občinskemu svetu med drugim tako:

»SedANJI načini posredovanja dela in služb so nedostatni in ne zadostujejo današnjim socialnim razmeram in potrebam. Najnavadnejši in najenostavnejši način, na katerega si delavci, posli in drugi služabniki pridobivajo dela ali službe, je popraševanje po delavnicah in hišah. Tako prosjačenje za delo je mudno, mučno in poniževalno. Prosilec izgubi časa in mora preslišati mnogo grenkih besed. Navadno ga zapode, in le slučajno morda dobi dela ali se sprejme v službo. Brezposelno postopanje od kraja do kraja pa pokvari tudi še tako pridnega, poštenega in značajnega delavca, služabnika in posla in ga pogostokrat uniči materialno in moralno. Bodisi delavec, bodisi posel, ki dalje časa potuje in mora prenašati vse vremenske nezgode, se na potu zanemari in pride včasih ves zamazan in razcapan k delodajalcu prosit dela. Delodajalec, ki sodi človeka po njegovi zunanosti, ga zapodi, ker misli, da je malopriden in nepošten postopač. Tak nesrečnež se vlačí potem od kraja do kraja, dokler poslednjič ne postane postopač iz delomrhnje. Beda in obupnost ga mnogokrat napravita tudi za zločinca. In vendar bi se tak človek rešil pogube, če bi se mu dala prilika, da dela. Posebno nevarno je tako postopanje za ženske, ki so pri tem izpostavljene raznim nevarnostim in zapeljivostim in se v bedi rade vdajo nečistemu obrtu. Tudi delodajalci in gospodarji si morajo v slučaju potrebe sami poiskati delavcev in služabnikov, bodisi z anonsami po časnikih bodisi s popraševanjem po raznih prenočiščih, kjer se nahajajo potujoči delavci in razni služabniki. Kdor si s popraševanjem ne more ali noče dobiti dela ali službe, oziroma delavcev, poslov ali drugih služabnikov, se obrne na privatne posredovalnice za delo in službe. Te se dele v zakotne in koncesijonirane posredovalnice. Najnevarnejše zakotne posredovalnice za delo in službe so prenočišča, ki so združena z gostilnami in z žganjarnami. Tukaj se pije, igra in nesramno govori, in marsikak mlad delavec in posel se zapelje in pokvari. Mnogokrat

še tudi imetnik prenočišča izsesava brezposelne osebe in jih obere do zadnjega krajcarja. Če jim je pa pridobil dela ali službe, plačati mu morajo visoke posredovalne pristojbine. Prenočišča so tudi v zdravstvenem oziru slaba. Zrak v takih prenočiščih je zaduhel in nezdrav, postelje so nesnažne in polne mrčesov. Ne da se pa tajiti, da so tudi dobra prenočišča, ki so velika podpora in dobrotja za potujoče delavce in posle. Zakotne posredovalnice imajo tudi razne privatne osebe, branjevke, kramarice, postrežkinje itd., in je število teh po vseh mestih veliko. Le-te in pa koncesijonirane posredovalnice posredujejo navadno le službe poslov in le malokatero posredujejo tudi delo. Nadaljni nedostatki pa so, da pobirajo te privatne posredovalnice visoko vpisnino in visoko pristojbino za vsako posredovanje in da tako izkoriščajo delavce in posle, ne da bi jih pri tem kdo lahko nadzoroval. Vsled visoke posredovalne pristojbine imajo privatne posredovalnice interes, da se posli in delavci pogostokrat menjavajo, ker čim večkrat se to zgodi, tem več zaslužijo posredovalci. Mnogi nedostatki pri posredovanju dela in služb po privatnih posredovalnicah so povzročili, da so delojemalci sami prevzeli posredovanje in si ga po svojem uredili. Socialisti so bili prvi, ki so v svojih strokovnih društvih in v svojih zavezah organizovali posredovanje dela. S tem so si pridobili socialisti velik vpliv na delavce in posle in druge služabnike. Posredovanje dela po socialističnih društvih pa je pristransko, ker se preskrbuje delo le članom društva in pristašem njih stranke. Posredovanje pa je tudi drago, ker morajo člani plačevati visoke tedenske doneske. Delo in službe posredujejo tudi razna občekoristna in dobrodela društva, zadruge in oskrbovališča. Društva imajo premalo razširjen delokrog, in se jih delavci, posli in delodajalci le malo poslužujejo. Tudi nimajo društva zadostne denarne podlage in morajo vedno prositi podpore. Vsako društvo se lahko razpusti in nima torej prave stalnosti in avtoritete. Uradniki nimajo v takih društvih potrebnega ugleda, in ker niso stalno nameščeni, je težko dobiti dobrih in zanesljivih uradnikov. Zadruge posredujejo delo navadno le v eni stroki in pridejo le pri posredovanju dela in le v večjih mestih v poštev. V novejšem času so tudi oskrbovališča prevzela posredovanje dela, ali če bodo uspela, je dvomno, ker se jih delodajalci in delojemalci ravno tako neradi poslužujejo kakor dobrodelnih društev. Uspevati pa morejo le one posredovalnice, v katere imajo zaupanje delodajalci, gospodarji, delavci in posli. Nedostatki pri sedaj navedenih načinih posredovanja dela ali služb so povzročili znatne reforme. To je bil

velik napredek v gospodarskem življenju. Sosebno se je ustanovitev mestnih delavskih posredovalnic obče pozdravila. Naglašalo se je, da imajo mesta dolžnost in da so v prvi vrsti poklicana in interesovana, da ustanove take posredovalnice. Brezposelne osebe, berači in postopači napravijo mestom veliko stroškov, ki se s posredovanjem dela lahko izdatno zmanjšajo, ker se tem osebam lahko brez ovire nakaže primerno delo. Take posredovalnice dajo tudi mestom vpogled v delavske razmere. Mesta imajo tudi avtoriteto, ki je potrebna za vodstvo posredovalnic, da so nepristranske in da imajo splošno zaupanje. Kakšne so sedaj razmere glede posredovanja dela v Ljubljani? Tudi tukaj se nahajajo nedostatki, kateri so se že zgoraj omenili. V Ljubljani si na leto najmanj 10.000 delavcev in poslov išče dela in službe. Delavci in posli si iščejo dela in službe s popraševanjem po delavnicah in hišah. Delodajalci in gospodarji pa si iščejo delavcev ali poslov z anonsami po časnikih. Kdor si na ta način ne pridobi dela in službe, oziroma delavcev in poslov, obrne se na zakotne in koncesijonirane posredovalnice ali na taka društva, ki posredujejo delo in službe. Tudi po prenočiščih se iščejo delavci in posli. Največje zlo so zakotne posredovalnice, katerih je v Ljubljani gotovo najmanj 15. Mestna posredovalnica za delo in službe v Ljubljani je ustanovljena po vzoru mestnih posredovalnic v Švici in v Nemčiji.«

Ker pa se je bilo uresničenje te plemenite misli zavleklo, prehitel nas je Dunaj; Ljubljana pa je sedaj na drugem mestu. V Gradcu je taka posredovalnica v rokah društva »Landesverband für Wohlthätigkeit in Steiermark«. Kako potrebna je bila posredovalnica za delo, razvidi se iz prometa, ki ga je imel dosedaj ta na novo ustanovljeni mestni urad. Vseh skupaj je bilo namreč že meseca januarja nad 500 prijav, to se pravi: med temi 500 ljudmi jih je nekaj službe in dela iskalo in nekaj jih je službe dobilo.

* * *

Jako važno socialno delo je izvršil mestni magistrat tudi s tem, da je ustanovil v »Mestnem domu« »rešilno postajo«.

V večjih in velikih mestih, kjer je promet po ulicah in trgih jako živahen, koder hodi in se vozi na dan po tisoče in tisoče ljudi najrazličnejših stanov, razne starosti in raznih izobrazbenih stopinj, pripeti se tudi vsak dan po več manjših ali večjih nezgod. Nesreče se dogajajo pa tudi pri raznih stavbah, podjetjih v mestu, potem v tvornicah, na železnicah, tramvajih i. t. d. V vseh takih slučajih treba

nagle pomoči. Potreben je zdravnik, ki daje ponesrečencu prvo pomoč, potrebni so ljudje, ki ponesrečenca preneso ali prepeljejo na posebnem vozu v »bolnico« i. t. d. Zato so se po večjih mestih že povsod ustanovila takozvana »rešilna društva«, ki izpolnjujejo v pravem pomenu besede človekoljubna, samaritanska dela ljubezni do bližnjega. Znano je n. pr., kako je bilo dunajsko rešilno društvo prišlo l. 1895. ob potresu celo oddaljeni Ljubljani na pomoč.

V Ljubljani se za sedaj še ni moglo ustanoviti posebno rešilno društvo, ker za to treba velikih denarnih sredstev, pač pa se je ustanovila rešilna postaja, ki ima svoje prostore v »Mestnem domu.«

»Rešilna postaja« ljubljanska ima isto nalogo in isti namen kakor kakšno rešilno društvo, samo da more svoji nalogi ustrezati le v ožjih mejah in s skromnejšimi sredstvi.

Gospod zdravstveni svetnik, dr. Kopřiva, je bil tako prijazen, da mi je na mojo prošnjo pokazal v »Mestnem domu« lokal rešilne postaje in mi pojasnil vse zadeve tega najnovejšega prekoristnega zavoda. Rešilna postaja je mestni, magistratni zavod in je pod njegovo upravo. Načelnik tega zavoda je mestni fizik.

Gospod dr. Kopřiva nam je sam pojasnil potrebo ljubljanske rešilne postaje z nastopnimi vrstami:

»Usodepolna potresna katastrofa leta 1895. je opozorila mero-dajne činitelje kakor na marsikatero druge pomanjkljivosti tudi prav nemilo na pomanjkanje zadostnih priprav za slučaj nezgode. — Seveda se do tistega časa tudi ni potrebovalo posebnih priprav v to svrhu, kajti pri dosedanjem skromnem stavbnem gibanju in pri pravičih industrijalnih in obrtnih podjetjih s parno silo se je pripetila le redkokdaj kaka nezgoda, in zadostovale so radi tega za navadne slučaje v to svrhu v posameznih mestnih stražnicah pripravljene takozvane rešilne škrinjice s potrebnim obvezilom in kirurgičnimi inštrumenti. — Potresna katastrofa je pa pospešila, kakor znano, ne- navadno stavbno delavnost, industrijalna in obrtniška podjetja. Tudi že v manjših delavnicah najdeš dandanes plinove, električne ali pa parne motorje, in s tem napredkom se množe tudi nezgode s prav težkimi in komplikovanimi telesnimi poškodbami. — Prostovoljna rešilna družba na Dunaju nam je prišla takrat v najnujnejši sili na pomoč, in njeni vozovi s popolno urejeno kuhinjsko upravo so nam še v dobrem spominu. Toda zapustila nas je kmalu, in treba je bilo misliti na to, da si v kolikor mogoče uredimo sami kako pomoč za take slučaje. Na to ni bilo misliti, da bi posnemali v tej zadevi Dunajčane ter stroške za ustanovljenje in vzdrževanje rešilne družbe

naložili že itak trdo prizadetemu občinstvu. Treba je bilo zadovoljiti se z najpotrebnejšimi terjatvami ter za nje izposlovati denarnih sredstev pri občinskem svetu. To je bilo tem lažje, ker je tudi le-ta uvidel, da je treba v prvi vrsti centralizovati vso rešilno akcijo, za njo preskrbeti neko središče (centralo), kjer bi bilo v slučaju potrebe najti ne samo zdravniške pomoči, potrebnih priprav in inštrumentov za zdravniško pomoč in za prevažanje ranjencev in bolnikov itd. Pri tem prizadevanju nam je prišla kakor nalašč telefonska naprava in pa projekt za zgradbo gasilnega, sedaj mestnega doma. Dosedanje mestne priprave za prevažanje ranjencev in bolnikov niso niti najskromnejšim zahtevam več zadoščale. Prevoz poškodovancev s takimi dvokolnicami je bil z ozirom na stanje naših cest, posutih z debelim nepresejanim gramozom in zametenih po snegu, grozno mučilen in isto tako nevaren. Če je bilo prevažati n. pr. poškodovanca, ki je imel zlomljeno nogo, bati se je bilo, da koščki zlomljenih kosti ne pretrgajo vsled trganja in suvanja v takih vozičkih sedaj še nepoškodovane mišice in pa vnanje kože ter da proderejo z zlomljenima koncema na površje, da ne povzročijo celo smrtnonevarne krvavitve. — In kako neusmiljeno dolgo je trajala taka mučilna vožnja za ranjenca v primeri z vožnjo v vpreženem vozu. — Prav rade volje se je odločil pri teh okoliščinah občinski svet za nakup vsem modernim zahtevam ustrezajočega ambulančnega voza in to tembolj, ker je bilo tudi za požarno brambo skrbeti za vprego vedno pripravljenih konj. Ker mora pa mestna občina vrhutega skrbeti za prevažanje vseh onih bolnikov in ranjencev, ki prihajajo iz tujih občin v naše bolniške zavode po železnicah, je bilo s tako napravo ustrezno najširšim krogom naše dežele. Misliti je bilo torej le še na zadostno zdravniško pomoč. Obrnil se je radi tega mestni magistrat do društva kranjskih zdravnikov v Ljubljani s prošnjo, naj bi člani njegovi sodelovali pri tem človekoljubnem podjetju. In tudi ti so rade volje ustregli tej prošnji, tako da ni bilo zaprek za ustanovitev prepotrebne rešilne postaje . . .

Brž ko se dogodi kje v mestu kaka nesreča, če se človek poškoduje pri delu, če se ponesreči na ulici, treba je po najkrajši poti, najboljšo telefonoma obvestiti rešilno postajo, ki je takisto zvezana po telefonu z magistratom. Povedati je treba, kaj se je zgodilo, da ve rešilna postaja ukreniti, kar je potrebno, da ve n. pr., je li treba priti na kraj nesreče z vozom ali ne. Za prevažanje ponesrečenec ima postaja poseben, nalašč za take rešilne zavode narejen voz, na katerega se ponesrečenec, potem ko se mu je po-

delila prva zdravniška pomoč, položi. Ta voz je na dvorišču »Mestnega doma« pripravljen takorekoč noč in dan, takisto seveda vznik s konji. Zdravniško službo pri rešilni postaji opravljajo pred vsem magistratni zdravniki. Drugi mestni zdravniki pa se vrste pri sodelovanju po nekem turnusu, tako da ima vsak zdravnik določen v mesecu poseben dan, ko je zavezan pripravljen biti, da pomaga pri rešilni postaji, ako ga pokliče.

V sobah, ki jih ima »rešilna postaja« v »Mestnem domu« na razpolaganje, so pri rokah vsi aparati in instrumenti, ki jih zdravnik potrebuje za prvo pomoč pri nezgodah. Tam je za vse slučaje pripravljena tudi postelj — recimo, da se pripeti kak porod na ulici. Takisto stoji v sobi železen, po najnovejšem sistemu napravljen operacijski »divan«. Ako treba vroče vode, segreje jo v par sekundah elektrika itd.

»Rešilna postaja v Mestnem domu« je tudi zategadelj važna, ker tam najde lahko vsak bolnik vsak čas pomoči pri zdravniku.

Na rešilni postaji v »Mestnem domu« ordinujeta gospoda mestna zdravnik za uboge vsak dan — izimši nedelje in praznike — od 9.—10. ure dopoldne in pa od 1.—2. ure popoldne brezplačno.

Bolniške blagajne in tiste tuje občine, ki pokličejo ljubljansko »rešilno postajo« na pomoč, bodisi za slučaj kake nezgode ali pa, da je treba prepeljati kakega ranjenca ali bolnika s kolodvora v tukajšnje bolniške zavode, pa so zavezane, povrniti mestni občini ljubljanski stroške, ki jih je imela »rešilna postaja«, ko je bila šla kaki tuji občini ali bolniški blagajni na pomoč.

Iz tega kratkega načrta se vidi, kake važnosti je rešilna postaja za Ljubljano. Mestni magistrat si je s tem naprtil veliko skrb in veliko stroškov na svoje rame. Naj bi občinstvo to uvaževalo in se posluževalo zavoda.

Upajmo, da se bodo premožni ljudje spominjali tega človekoljubnega zavoda, kadar delajo oporoke. Ako bi dobila rešilna postaja denarnih sredstev, mogla bi se sčasoma popolniti in razviti v društvo.

*

Oba zavoda pa: »posredovalnica za delo in službe« in pa »rešilna postaja« sta eminentno humanitarnega značaja. Oba zavoda pomagata reševati socialno vprašanje, ker celita socialne rane; oba zavoda sta res lepo socialno delo sedanje mestne uprave, sedanjega vzornega župana, gospodov: policijskega svetnika, zdravstvenega svetnika in njegovih tovarišev zdravnikov ter napredno mislečih občinskih svetnikov ljubljanskih.

Slovenski slikarji v Monakovem.

Spisal Artifex.

Pravki so me zanesli minoli mesec v Veliko Nemčijo, in pri tej priliki sem si ogledal tudi »moderne Atene« — Monakovo. Tu je središče nemške umetnosti, tu je vir nemškega modernega slikarstva in kiparstva. Tu sem prihajajo sinovi Muz iz vseh delov sveta, da se uče najkrasnejših umetnosti, kar so jih naklonila nebesa trpečemu človeštvu v naslajo in užitek. Monakovo je mesto slikarjev in kiparjev, poleg Pariza in Rima ter Prage najslavnejše sedanje torišče evropske umetnosti. In vesel je človek, ako čuje in se tudi sam prepriča, da je postalo Monakovo umetniški Jeruzalem po nesmrtnih zaslugah dveh suverenov, nesrečnega kralja Ludovika in sedanjega bavarskega princa regenta Luitpolda. Ta dva moža sta z velikanskimi žrtvami dvignila Monakovo do sedanje slave, pridobila akademiji več najznamenitejših umetnikov za učitelje ter privabila iz vseh dežel nebroj slikarskega in kiparskega naraščaja, ki je dandanes — razkropljen po vsem svetu — odločilen v umetniških vprašanjih. Monakovo zalaga poleg imenovanih mest s profesorji in z obrazovalnimi umetniki vse akademije in vsa duševna središča evropskih in prekomorskih. V Monakovem je zaslovel prvak modernih glasbenikov, Rikard Wagner, tu so dozorevali W. Kaulbach, Böcklin, Lenbach, Makart, Stuck, Gabr. Max, Uhde, Deffreger, Löfftz, Zügel, Herterich, F. A. Kaulbah i. dr.

Ko je sedanji ravnatelj monakovske akademije, Löfftz, razstavil v osemdesetih letih svojega znamenitega Kristusa v grobu, ki diči sedaj monakovsko »Novo pinakoteko«, se se odprle tedanjim Dunajčanom oči. Francoski realizem je bil zanje prebrutalen. Trebalo je zato, da ga ublaži nemški čut. Spretnosti Löfftzta in raznim izvrstnim modernim profesorjem se mora monakovska akademija zahvaliti za svoj sedanji procvit. Sedanje šole učitelji so se nadomestili z mladimi umetniki, kakor so Pavel Höcker, Lud. Herterich, Zügel in Stuck. Cele legije slikarjev so romale takrat v Monakovo. Naravno je, da so pohiteli tja tudi slovenski obrazovalni umetniki, Ferd. Vesel, Anton Ažbe in Iv. Kobilca.

Sedaj biva v Monakovem petorica slovenskih slikarjev: Ažbe, Grohar, Jakopič, Jama in Strnen.

Senior jim je g. Anton Ažbe, ki biva že mnogo let ondi ter je nekak konzul slovenskemu umetniškemu naraščaju, ko pride v Monakovo. Poznam ga že izza mladih nog, ko se je učil še pri rajnem Wolfu. Ažbeta sem torej želel najprej posetiti. Ni ga bilo težko najti, saj je njegova slikarska in risarska šola v Georgenstrasse šte. 16. obče poznana in med najbolj obiskovanimi. Ima pa letos razen te šole še dva atelijaja: enega za učence in enega zase. Lani se je namreč oglasilo okoli trideset učencev preveč v njegovo šolo; radi pomanjkanja prostora jih je mogel sprejeti le 80. Ažbetova šola ima dva oddelka: za začetnike in za zrelejše učence. Učitelja sta Ažbe in njegov asistent, g. Igor Grabar, ki je rodom Rus. Poučujeta pa risanje in slikanje po živih modelih (glava, kostum, akt), za začetnike seveda spočetka le po maskah iz mavca, za oba oddelka skupaj pa ima g. Grabar kurz, v katerem uči slikati zatišja ali zabiti (Stilleben). Anatomijo in perspektivo razlagata učitelja s preparati in pri korekturi, ki se vrši vsako sredo in soboto. Poleti traja pouk dopoldne od 8.—12. ure in od 2.—7. ure zvečer, po zimi pa od $\frac{1}{2}$ 9.—12. in od $\frac{1}{2}$ 2.—7. Pri korekturi v začetniškem oddelku pomagajo tudi boljši učenci višjega oddelka; ti se sčasoma usposobijo tudi za korektorje višjega oddelka ter so za to honorirani. Vstopiti morejo učenci in učenke v to Ažbetovo šolo vsak čas, šolnina znaša poleti 26 mark na mesec, po zimi pa 27 mark. Možno pa je tudi obiskovati le dopoldanski ali le popoldanski kurz. Gospod Ažbe ima torej popolno slikarsko učilišče, in častno je zanj, da so njegovi mnogobrojni učenci najrazličnejših narodnosti, ki so srečni, ako jih g. Ažbe sprejme v svojo veleugledno šolo. Tu sem videl Ruse, Poljake, Srbe, Francoze, Rumune, Američane, Švede, Angleže in Nemce. Takega ugleda, kakršnega uživa g. Ažbe v Monakovem, pač še ni imel tu noben Slovenec! —

Posetil pa sem g. Ažbeta najprej v njegovem privatnem atelijaju, ki je v Georgstrasse št. 40. Ko vstopim, ga zagledam za slikarskim stojalom skritega. Mož je majhen, z obilno glavo, velikimi brkami in elegantnim nanosnikom. Takoj me je vprašal, kako uspeva »težko rojeno dete«, slovensko umetniško društvo. Ko sem mu povedal, da se govori prav resno o I. sloven. umetniški razstavi, ki naj bi bila l. 1900. v Ljubljani, se je veselo nasmejal ter dejal: »No, mene ne bodo našli Slovenci nepripravljenega!« — in mogočno dvignivši svojo roko, je pokazal na platno, ki je slonelo na stojalu v kotu: »Glej — kaj se ti zdi?« — Zagledal sem mojstrski portret Wolfa v naravni velikosti in s karakteristično virzinko med zobmi.

Zamišljeno, skoraj melanholski zre njegovo oko predse, za njim pa se vidi slika, polna nežno naznačenih figur. Zares, tak je bil Wolf živeč in trpeč! —

»Zdelo se mi je potrebno« — mi je dejal Ažbe — »spomniti se svojega trpina brez lastne krivde. Naj se ga spominjajo Slovenci vsaj po njega smrti, ko ga že za živega niso znali ceniti. Umrl je malone od same lakote! Kako strašno! Da, da, Slovenci imajo že mnogo grehov na svoji vesti, a med največjimi je nepopisna beda in grozno stradanje enega največjih slovenskih genijev — — Wolfa! Slovenski vandalizem je uničil tudi imenitno Wolfovo solnčno uro na sv. Jakoba cerkvi; nihče se ni našel, ki bi jo bil vsaj fotografiral! Prijatelj, malo imajo Slovenci svojih umetnikov, ker gre vsakdo rajši duše past ali otroke lasat kakor »umetniško« stradat in od lakote umirat, a če jim umetniško društvo in vi, ki ste »peresni možje«, ne priskočite, se vam pokvari in izneveri še ta peščica, a naraščaja ne bo!«

Gospod Ažbe je bil resno jezen; kakor oglje so mu žarele oči, njegova dolga brka pa sta se tresla od ogorčenosti . . . In kazal mi je dalje svoje slike, napol dodelane ali šele dobro začete. —

»Tole pa menda ne bo za Ljubljano?« se je poredno smejal ter mi kazal začeto sliko »Leda z labodom«. Na bregu reke leži krasno žensko bitje z razpuščenimi lasmi v srebrni jutranji svetlobi. Zdelo se mi je, kakor da vidim, kako se dvigajo tiste bisernordeče prsi, h katerim se prisanja labod v neskončnem hrepenenju . . . Tiste pevke pa bom gotovo poslal z Wolfom vred!« je dejal Ažbe, ko sem mu prigovarjal, naj se udeleži slovenske razstave s čim največjim številom slik. In videl sem novo veliko sliko: kmetske pevke na cerkvenem koru. Pevke so seveda v narodni noši z avbami na glavah! Vsa slika diha v pristno kranjskem milieuu. In videl sem še razne osnutke, risbe in naročila, katerih se Ažbetu nikdar ne manjka . . . In to me je veselilo, še bolj pa dejstvo, da je ostal naš umetnik tudi sredi velikonemškega mesta Gorenjec stare korenine. V njegovem atelijéju vise kranjske avbe, vivčki, polhovke, koruzni storži in pristne gorenjske golenice.

Potem sem posetil g. Ivana Groharja, ki je v domovini že precej poznan po svojih religioznih in žanrskih podobah. Grohar zajema snovi svojim slikam navadno iz srede kmetskega ljudstva, katerega kot rojen kmetski sin pozna dodobra. Tedaj je izgotavljal dvoje slik za samostan na Brezjah in eno žanrsko sliko. Oni cerkveni sliki kažeta sv. Antona puščavnika, ko ima vizijo, in sv. Antona Pa-

dovanskega, ko se mu je prikazala Marija z Jezuškom v naročju. Sliki imata dimenzijo 226 : 120 *cm*. Ker ju je med tem slikar že razstavil v Ljubljani, ju tukaj ne bom opisoval.

Žanrska slika Groharjeva je namenjena ljubljanski razstavi ter predstavlja na velikem (110 : 180 *cm*) platnu komičen prizor iz kmetičkega življenja. Na svatbi sede gostje za belo pogrnjeno mizo — ženske v pečah — spredaj na oglu starec — oče neveste. Od leve strani prihajata dve moški figuri: eden je našemljen kakor petelin, drugi ga pa vodi. Petelin izteguje vrat čez mizo, otroci, ki so se te pošasti zbal, pa lezejo pod mizo. Vsi ti obrazi so slovenski — okolica domača, obleka gorenjska. Prizor je vprav dramatiško živahen, kompozicija naravna in mična, tako da je gledalcu situacija takoj razumljiva. Nedvomno bo Groharjeva slika napravila na razstavi v Ljubljani najsimpatičnejši vtisk ter našla — kar je pri slikarju poleg priznanja največje vrednosti — tudi dobrega kupca!

»Mi slovenski umetniki smo, izimši Ažbeta, podobni karavani v Sahari,« mi je dejal Grohar; »grozna suša nas obdaja, dasi je tu vse prej kakor tropično podnebje. Čeprav se prikaže tampatam kaka zelenica, a izgine vedno prehitro. Potrpljenja treba Slovencu — pa saj je baje to božje mazilo . . . Bodočnost mora biti lepša, tako se tolažimo . . . in verjemi, prijatelj, ta lepa nada je večkrat edino, kar nas vzdržuje, da ne obupamo« . . .

Tudi k prijatelju Rikardu Jakopiču sem stopil, ki stanuje v isti hiši kakor njegov pobratim, Matija Jama. Tega pa ni bilo več v Monakovem, ker se je vrnil za nekaj mesecev v domovino — menda v Ljubljano.

R. Jakopič je Ljubljčan, Krakovčan, rojen tam tik rimskega zidu na Mirju. Oče mu je trgovec. O Rikardu pri nas še ni bilo dosti govora. Pred leti je razstavil različne portrete, ki spadajo še v njegovo »Sturm und Drang«-dobo; delani so le bolj na koloristični efekt, vsled česar jih človek seveda ne sme gledati preblizu. Taki gledalci, ki slike rajši »vohajo«, nego gledajo, so se — naravno — zgražali nad Jakopičevim načinom slikanja, vendar pa se očituje že v tistih, gotovo nedovršenih portretih nenavaden dar za barvo in pošteno stremljenje za resnico. Vsak Jakopičev portret se zlasti odlikuje s karikteristiko portretiranja; njegova duša, njegova notranjost se mora videti na zunanjih potezah obraza . . . Odtlej, ko je razstavil omenjene portrete, je ostal Jakopič rojakom skrit, toda delal in učil se je dalje neumorno. Jakopič je premagal v tem času tehnične težave, zadušil tisto svojo morečo melanholijo in nezadovolj-

nost s samim seboj, a ostal vendarle sam svoj. Barve prevladujejo pri njem danes prav kakor pred leti; sedaj riše realističnejše, in zamisel vsake ideje ima veliko poezije.

Pokazal mi je več slik, katere pripravlja za slovensko umetniško razstavo. Njegov Kristus je prava himna na Onega, ki je ustvaril luč in barve. Kristus — belo oblečen — stoji z razprostrtimi rokami v večerni zarji na gori ter prosi blagoslova za Jeruzalem. Preko obraza in gorenjega dela prsi pada večerna rdečkasta luč, dolnji del telesa in slike sploh je zavrt v sive, zelenkaste in višnjeve barve. V ozadju pa je nebo z onimi neizmerno finimi niansami iz rdečkaste, vijoličaste in zelene boje. Podoba je človeške naravne velikosti ter napravljena mogočen in neizbrisen vtisk. — Druga slika predstavlja krst v Jordanu. V ospredju stoji Janez Krstnik; obrnjen s hrbtom proti gledalcu, vliva iz školjke vode na glavo rahlo sklonjenega Kristusa, ki stoji pred njim v beli obleki, zagazivši do kolen v vodo. V ozadju je čoln in v njem nekaj učencev. Luč prihaja od zadaj; vse je zakrito z nekako mehko, megleno svetlobo, iz katere stopa kot temna silhoueta močna postava Janeza Krstnika. — Končno mi je pokazal slikar osnutek simbolistične podobe, katero je nazval Jakopič »Žalost«. Starka, suha in sklonjena — v črni raztrgani obleki — roke krčevito sklenjene — prihaja od desne strani. Noč je. V ozadju jesensko drevje — spredaj suha, borna trava. Povsod puščava in smrt. Nedvomno bo ta slika med najlepšimi, kar jih je doslej ustvaril Jakopičev kist! —

Matej Strnen je najmlajši slovenski umetnik v Monakovem, a vendar uživa vsled svojih risb in ilustracij ter nekaterih izloženih slik v domovini že prav časten ugled. Ljubljanska občina je naročila pri njem veliko, skoraj 4 m visoko podobo cesarja Franca Jožefa I. na konju za Mestni dom. Cesarjevo držanje v paradni uniformi je vrlo dobro pogojeno, glava izvrstno karakterizirana, ozadje pa k figuri jako lepo prilagodeno. Slika bo mestni dvorani zares krasen nakit! —

Razen te slike izdeluje g. Strnen še žanrsko podobo: deklice pri prvem sv. obhajilu. Snov je zamišljena prav poetično; obrazki deklic se odlikujejo z neizrečeno milobo in ginljivo nedolžnostjo. Belina njih oblekic s cerkvenim interieurjem daje vrlo simpatično barveno harmonijo. Strnen hoče izdelati sliko skrbno ter jo poslati na razstavo v Ljubljani l. 1900.

Tako se pripravljajo naši umetniki v Monakovem za I. občno slikarsko in kiparsko razstavo v slovenski metropoli, in gotovo jih posnemajo tovariši, ki bivajo v Pragi, na Dunaju, Parizu in v domovini, da nastopi vsa umetniška družina častno in mnogoštevilno pred svoj narod, češ: »Glej, tudi tvoji sinovi znamo kaj, ne pa le — tujci!«

I g r a l e c.¹⁾

V steklenih tulpah luči se žare
in širijo svetlobo po dvorani.
Gospodje elegantni in gospe,
dijaki, delavci so tukaj zbrani.

Uživat semkaj so prišli večer,
privedli pa so jih nagibi razni . . .
Tam eden trdi glasno venomer,
da ni lepo, če so fotelji prazni;

gospa bogata v prvi vrsti lož
prišla pokazat novo je obleko,
na galeriji mladi blede mož
zahaja sem, ko Turek v svojo Meko.

In tisti, ki zbok živcev tu sede,
in tisti, ki jih res umetnost mika,
bi rekel, komaj čakajo, drhte,
da se razkrije igre živa slika.

Končana uvertira. Zvonca znak . . .
Sedaj svetišča dvigne se zavesa,
in tam stoji in govori junak.
Kako igra! . . . To živce vse pretresa!

In kot bi neka tajna struja se
razlila z odra po dvorani celi,
je vse napeto, kot bi v igri le
slušalci in gledalci tu živeli.

Odvrniti ne morejo oči,
čeravno trga srca to trpljenje —

¹⁾ Pri gledališki akademiji na korist pokojninskemu zakladu za slovenske dramatične igralce ljubljanskega gledališča govoril g. Danilo.

z oblastjo tajno jih junak drži,
ki vtelešuje muke, strast — življenje.

Kako igral . . . Ta glas in ta izraz!
Ta bol — kako jo vsaka gesta slika!
In groza mu spreminja ves obraz,
život se trese kakor trepetlika.

In zdaj! Glej . . . solza sije mu v očeh . . .
in vsako srce groze zatrepeče —
na ustnicah ugasnil je nasmeh —
oh — zableščale so mrtvaške sveče . . .

Zdaj pade zastor . . . Tiho, tiho vse,
ko da so množice vse onemele;
v dvorani polni nič ne gane se —
dejal bi, roke so jim vse okamenele.

In še en hip — tedaj pa zašumi
aplavz viharen, da se trese hiša,
in petkrat, šestkrat mora pred ljudi
umetnik, predno silni hrup se stiša.

Tedaj se pogovarjajo ljudje,
omamljeni zbok igre pretresljive —
»Oj, kje se je naučil tega, kje?
Odkod dobil to moč besede žive?«

Umetnik pa zapira spet srce.
V očeh njegovih ni ničesar brati.
Li čuti kaj? Umeje li gorje?
To trdo lice — kdo bi mogel znati?

Učil se je, bridko se je učil
na tistem odru, ki se zove žitje;
bolesti smrtne se je tam napil,
vsesala bol se je v njegovo bitje.

To igro zdaj ponavlja vsaki dan,
in nihče drug ne ve, kaj to pomeni . . .
Umetnost mu kipi iz srčnih ran,
iz duše bolne vro uspehi njeni.

Etbín Kristan.

Iz pisem Jurja Šubica.

Ob desetletnici njegove smrti.

Priobčil Ivan Šubic.

VIII.

V Livnu, 15. oktobra 1878.

Ljubi moj!

voje zadnje pismo sem dobil na maršu iz Travnika v Kupreš. Lepa hvala Ti zanj! Jaz sem bil spisal takoj tisti dan odgovor, a ker ni bilo potem več dni prilike, da bi ga dal na pošto, sem ga pridržal in ga tudi pozneje nisem odposlal; preveč se je bil že postaral.

Iz Livna sem poročal domov, kako se mi je godilo na maršu in med bitko pri Livnu ter potem na patruli v Glamoč. To pismo, menim, si bral; zato ti teh stvari ne bodem še enkrat ponavljal. —

Prejšnji teden sem prejel Tvoja zadnja dva lista; razveselil si me z njima kakor tudi s pridejanimi ilustracijami. Odgovoril bi Ti bil precej, a imel sem mnogo posla in malo prilike. Moral sem biti najprej za »Quartiermacherja« po bližnjih vaseh, precej potem sem bil pa komandiran za »šlibarja« k štacijskemu poveljništvu. Tam ni bilo mnogo opravka, a prostosti nič in zraven še stotnik čemeren človek, tako da se mi je dosti zdelo, ko sem bil dva dni (11. in 12. oktobra) tamkaj, 13. oktobra sem se pa »marod« vpisal in pri kompaniji ostal. Še danes imam prosto; — imelo me je brez šale precej pri fraku — no, zdaj je malo bolje, in jutri, menim, bom čisto zdrav. — Na štacijskem poveljništvu je že drugi vstopil mesto mene, in zdaj ostanem pri kompaniji, kjer sem vsaj prost, kadar ni ravno službe.

Livno je mestece s 1000 kočami, večjidel vse v hribu; trdnjava močna in velika, a pozna se ji že starosti zob — jaz sem jo že enkrat risal, pa dal sem jo proč. Če bom imel ugodnega časa, jo bodem sebi za spomin še enkrat škickiral. Ljudje so z nami prijazni, ker so skoro sami kristjani tu ostali, s Turki pa tako malo občujemo. Dobi se tukaj dosti vina, slanine in belega kruha, kar do našajo na konjih iz Dalmacije.

Med vojaki se govori vse križem in raznovrstno o odpustu; nekateri pravijo, da pojdemo gotovo ta mesec, drugi pa trdijo, da ostanemo čez zimo tukaj — seveda nihče ne ve nič!

Toliko pa rečem, če nas letos ne puste domov, jih ostane polovico tu, kajti ljudje so dognani do konca. —

Če pridemo res konec t. m. ali pa v začetku novembra domov, me boš li čakal, da pojdeva skupaj na Dunaj?

Upam, da si zdrav in ravno tako Tvoji in moji. — Piši kmalu kaj! Tvoji mamki gorko zahvalo, da se me tolikokrat spominja! Tudi jaz mislim nanjo in na vas vse, od katerih sem prepričan, da mi res vse dobro želite.

Sprejmite moj srčni pozdrav vsi, posebno pa Ti, Ivane moj! Srčno te poljubim

Tvoj

Juri.

P. s. Če pridejo v »Illustr. Ztg.« slike: Grad v Travniku, Cestni prizor iz Travnika, Slepí Arabec, Prodajalka kave in Bosanska obitelj iz Dolca, tedaj vedi, da je to od mene. Na redakcijo je moje risbe odposlal moj znanec nadporočnik dne 21. prejšnjega meseca, in zdaj bi utegnilo v kratkem iziti.

IX.

V Livnu, 15. novembra 1878.

Ljubi Ivan!

Ko sem bil Tvoje zadnje pismo prejel, nisem hotel več odgovarjati v Loko, kjer bi Te moj list najbolj gotovo ne bil več našel. Pisal sem torej bratu Janezu na Dunaj in menim, da si tudi Ti bral z njim moje pismo; — posebnosti pa tako nisem imel za tistega časa mnogo poročati. Po malem sem marodiral skoraj ves čas, zdaj pa sem, hvala bogovom, zopet na konju in ne čutim skoraj, da bi mi kaj manjkalo. — Da sem postal poštni ekspeditor, to že gotovo veš — kaj bom še vse na svetu —! Godi se mi tukaj bolje nego pri kompaniji; imam bolj mir, nisem pod tako strogo komando, zraven pa še vlečem na dan 40 kraje. doklade. Najslabše je to, da moram biti celi dan doma in čakati, da kdo kaj prinese ali pa iskat pride — no pa saj pri tako slabem vremenu bi tako ne mogel ničesar risati zunaj. Zdaj skoraj vedno noč in dan dežuje — včeraj je bila strašanska nevihta, kar strehe je metalo s stolpov v trdnjavi, in v poštni hiši, ki je ena najlepših, je deževalo v sobo skozi strop, da bi se bili dežniki potrebovali. Pota, ozir. ulice po mestu so kot struge, in gaziti mora človek to blatno vodo včasí črez koleno. — Pa kakor pregovor pravi: »po dežju zopet solnce sije«, tako je sledil

danes viharni noči krasen solnčni dan; ta mi je tudi pregnal vsaj za trenotek staro lenobo, da ti zopet čez dalj časa pišem.

Jaz sem zdaj čisto brez znancev tukaj razen Gogale, ki je pa tudi za ta mesec moral s 1. bataljonom v Glamoč. Ves božji dan ne grem nikamor. Opoldne jeva navadno menažo s tukajšnjim poštnim uradnikom, zvečer pa kuhava čaj ali kavo in končno se kaj pogovarjava, dokler se ne spraviva spat. Spiva skupaj v eni sobi. Uradnik se zove C., je doma iz Trsta in nemško lomi le za silo — veliko slabše nego jaz —. Ti ne veš, kakšen smeh je, če je treba kako poročilo skovati na direkcijo ali kam drugam! O jerum, jerum! človek res vse poskusi —. Sicer je pa C. »ein alter Junggesell« in, če je treba, »ein S—magen«, da mu jaz komaj vsaj za potrebo »šteš držim«. Lepše je vse eno biti poštar, nego pa napetim častnikom se uklanjati in hoditi na stražo.

Pred dobrima 2 tednoma sem prosil prof. Griepenkerla, da bi se profesorski kolegij dunajske akademije pri vojnem ministrstvu potegnil zame in mi izposloval odpust. Če bodo kaj napravili, ne vem, ker nisem od nobene strani dozdam nič odgovora dobil. — Drugače bode treba ostati čez zimo tukaj, in če se to zgodi, obupam in opustim misel, hoditi potem še na Dunaj — po čemu neki?! —

Risal že zopet celo večnost nisem ničesar, dasiravno me je moj znanec, nadporočnik Gröber, pismeno prosil, naj bi zopet iz Livna kaj napravil. A odkar sem videl »Travnik« v »Illustr. Ztg.«, me ne veseli nič več; to ni podobno ne moji skici, ne mestu Travniku! Uboge risbe, ko jih dobi tak lesorezec v roke!!

Zdaj bi pa že neizrečeno rad imel zopet kako pismo od Tebe kompare, in pa od Janeza; toliko časa ne dobim nikake vesti od nikoder, kakor da bi me bili res že vsi pozabili.

Pivo imamo tukaj izvrstno, in krčme so že čisto po naše napravljene; dunajski peki peko tako lep bel kruh, kakor ga že nisem videl dobre štiri mesece — ko bi bila le gaža malo večja! —

Piši torej kmalu, brate, kje stanuješ, kako se imaš itd. Kateri rojaki so že prišli na Dunaj od tistih, ki so bili tu kot enoletni prostovoljci?

Janezu in Tebi, dragi moj, tisočero pozdravov! Poljub

Tvojega zvestega

Jurja.

X.

V Atenah, 18. decembra 1879.

Ljubi Ivan!

Danes je ravno tri tedne, kar sem prišel v Atene.¹⁾ Pisal Ti nisem prej, ker sem imel vedno opravka in ker sem glavne reči svojega potovanja itak sporočil Janezu, ki Ti je gotovo dal pismo brati. Med tem časom se ni nič posebnega pripetilo; stanujem še vedno v hotelu »d' Angleterre« in pričel sem delo v Schliemannovi palači. Prva dela so prav nepomenljive slike z limom na stropih: majhne figure, živali, zatišja itd. Pozneje bodem slikal z voskom v večjih prostorih po lastnih kompozicijah iz grške mitologije. Prof. Ziller (nemški arhitekt) in dr. Schliemann sta jako prijazna in z delom zadovoljna.

Posebnega znanja dozdam še nisem naredil, ravno tako sem si utegnil mesto dozdam le površno ogledati.

¹⁾ Poleti in jeseni l. 1879. je bival Juri na gradu grofa Mensdorffa v Boskovicah na Češkem, kjer je v družbi mladih grofov, svojih starih znancev z Dunaja, slikal in risal tamošnje kraje. V Boskovice mu je nenadoma prišlo povabilo Henrika Schliemanna, naj gre v Atene slikat notranje prostore nove palače, katero je Schliemann zgradil v grški stolnici. — H. Schliemann je bil jako zanimiv mož. Znano je, da se je kot ubog kramarski vajenec in pomočnik naučil vseh važnejših evropskih jezikov. Govoril je gladko poleg nemščine, ki mu je bila materinščina, angleško, francosko, holandsko, laško, špansko, portugalsko, švedsko, rusko, poljsko, latinsko, novogrško, starogrško in arabsko. V 6 tednih se je vsakemu jeziku temeljito priučil. Znanje ruščine ga je privedlo na Rusko in mu ustanovilo ogromno bogastvo. V zadnjem času mu je sama indigo donasala po 200.000 mark čistega letnega dobička. — Ko je imel dovolj novcev, je popustil trgovino in se jel praktično pečati z grško arheologijo. Izkopal je — vsaj on je bil o tem prepričan — staro Trojo in našel zaklade Priamove. Živel je samo za svoje Homerjeve junake, in vsa njegova hiša je bila urejena po starogrškem kroju. Žena mu je bila Horeja, sin Agamemnon, hčerka Andromaha, sluga pa Pelop! Za svoja izkopavanja je žrtvoval neštete tisočake, a doma je bil-hud stiskač in pri umetniških honorarjih jako trd. O umetnosti sploh ni imel nikakega pojma; za eden star lonec bi bil rad dal najlepši moderni umotvor. Ker je bil poleg tega jako trdno uverjen o imenitnosti svoje osebe in o svoji svetovni slavi, trdovraten v svojih nazorih do skrajne meje in velik čudak v osebnih odnošajih, lahko umejemo, da so mladi učenjaki in umetniki, katere je zbiral za svoje namene okoli sebe, čestokrat uganjali bolj ali manj nedolžne šale z zagrizenim starinarjem in si privoščili marsikak dovtip na njegov rovaš.

Te razmere klasično ilustrira »Tragedija«, katero je spisal v onih dneh Jurjev novi znanec, prof. Mommsen, ki se je tedaj na Schliemannovem »dvoru« pečal z arheologijo (je li to Theodor Mommsen ali eden njegovih dvch, tudi slovečih bratov, mi ni znano). To tragedijo priobčujem tu doslovno po orig:

V nedeljo sem bil na Akropoli. — Velikanski vtisk napravijo te stare razvaline! — Jaz nisem nikdar bil prenapet prijatelj grškega božanstva; kolikor sem se ga učil spoznavati, sem storil izprva le svojim profesorjem na ljubo — a kò stojiš med temi zidovi, stebri in podobami, se ti vendar oživi fantazija, in nehote se človek z duhom postavi v davno pretekle čase ter s spoštovanjem občuduje umotvore, katerim sedanji vek nima para. Posamezni deli Partenona, Bakovega gledališča in drugih stavb so še zelo dobro ohranjeni. Skoraj tako kakor ti umotvori, je okolica, po katerej je od tam razgled, občudovanja vredna. Neizrečena krasota!

Kdor je te starine z lastnimi očmi videl, prizna starim Grkom gotovo dosti okusa. Ko si pozneje vse to natančneje ogledam, Ti bom poročal tudi podrobneje; za danes le te male opazke.

nalu, ki se nahaja v mojih rokah. Da bode čitatelj razumel celo burko, omenjam nastopno: Schliemann je rad razkazoval svoje zbirke, a kot prvo zanimivo stvar je pokazal vsakemu, najsi je bil gospod, gospa ali gospodična, veliko — traku, katero so bili zdravniki srečno izvabili iz njegovega telesa. Dr. Steinreich je dr. Schliemann, Fr. Blühstrumpf odgojiteljica njegovih otrok; Zirel je arhitekt prof. Ziller, ki je zgradil Schliemannovo palačo in mnogo drugih stavb v Atenah, Schibutz pa je naš Juri.

>Žaloigra« slove takole:

Kleines Trauerspiel in Athen.

1. Scene.

Dr. H. Steinreich (allein): Und Zeit hab' ich gar nicht. Der erste Band meines Werkes über Troja, Vor-Troja, Vorvor-Troja und die noch älteren Trojas verlangt dringend meinen Fleiss; ausserdem hab' ich die Übersetzungen in 2 Sprachen zu revidiren, nebst der neuen chinesischen Ausgabe der ersten 4 Bände. Und doch können die Menschen nicht 'mal meinen Palast schmücken, ohne mir beständig mit Anfragen zu kommen. Ich habe ihnen ja gesagt, die Töpfe sind die Hauptsache. Nun wollen sie auch noch wissen, was in die Mittelfelder soll. Wozu hab' ich denn eigentlich den Zirell gekauft, meinen Leibarchitecten, und obendrein den Schibutz, meinen Hofmaler? Nun freilich, los werde ich sie nicht. Was sag' ich ihnen denn von den Ornamenten der Mittelfelder? Vielleicht weiss meine Alt'sche etwas. Horäa, Horäa!

Horäa: Lieber Heinerich!

Dr. Steinreich: Sag' mal Alt'sche, was setzen wir in die Mittelfelder?

Horäa: Vielleicht weiss Fr. Blühstrumpf Rath.

Dr. Steinreich: Heda, Sie Bluestorking, kommen Sie 'mal oben!

Fr. Blühstrumpf: Euer Gnaden befehlen?

Dr. Steinreich: Sagen Sie mal ihre Meinung, was wir oben im Study als Deckengemälde anbringen sollen?

Fr. Blühstrumpf: Setzen sie ihr Bild hinein mit ihren Kindern Agamemnon und Andromache und mit Pelops dem Diener; daneben eine Pappel *Populus alba, folia oviformia acuta*, daneben den vom Director Schmidt neu entdeckten Orionnebel . . .

Vreme je nekaj dni že bolj pusto — veter, mraz in večkrat tudi dež, vendar pa se ne pozna, da bi bila zima. Vrtovi, drevoredi in polje, vse je lepo zeleno; ljudje sedijo pred kavarnami na ulicah v lahki obleki. Sadja je še vedno polno na drevju, pomaranč in limon itd.

Moja navadna družčina je Zillerjev brat, tudi arhitekt, in neki Grk, ki pri njem riše (absolviran tehnik, govori par besed nemški), s katerim gremo včasih na čašo piva, ki je pa tukaj zelo drago. Ena tretjina litra stane 50 leptá, to je naših 20 kr., in je zraven te draginje še nad polovico lažje nego dunajsko. Vino je dobro in ne drago; jaz pijem v hotelu pri mizi buteljko po 1 frank, bela, a pošena kapljica. Če ga izpijem eno steklenico, sem že židane volje. Navadno ga imam dva dni eno buteljko pri mizi, ker ostane vedno na svojem mestu. Dva večera sem jo že ukazal prinesiti v svojo

Dr. Steinreich: Hä, hä — das wäre? Was meinen sie? Pappel, Orion?

Frl. Blühstrumpf: Eine Pappel Populus alba, folia oviformia acuta, semilanceolata malt sehr gut ihren schnell und hochentsprossenen Ruhm, Herr Doktor; und wie Orion, weil er das Wild so ritterlich erjagte, unter die Sterne versetzt, katasterisiert wurde, so sind auch sie würdig, katasterisiert zu werden.

Dr. Steinreich: Nun, nun, sehr gelehrt — werd' es 'mal überlegen — Katasterisiert werden möcht' ich am Ende wohl, hä, hä, wenigstens lieber als castr . . . werden. Nicht wahr, Alt'sche? Aber Orion, Pappel — ist mir zu symbolisch. Nun können sie gehen und rufen sie 'mal die Künstler.

Frl. Blühstrumpf: Zu Befehl. Die Herrn sind schon im Nebenzimmer! (Ab.) — (Zirell und Schibutz kommen.)

Dr. Steinreich: Wir sprachen hier über die Mittelfelder; haben sie nicht selbst eine Idee, Zirell?

Zirell: Für sie als berühmten Entdecker ist das Thier, welches die Lüneburger Salzquellen fand, das rechte Wappen, das Schwein. Schwein haben, sagt der Student, und meint Glück haben. Setzen wir also ein Schwein als Mittelbild. Es ist das einzig passende Symbol für sie.

Dr. Steinreich: Gehen sie mir mit ihrer symbolischen Schweinerei! Was nützt das Schwein — ohne Commentar verstünde niemand den Sinn, und sie wissen ja, dass ich Nacht und Tag an meinen Werken arbeiten muss. Europa erwartet sie. — Aber soeben kommt mir selbst ein neuer Gedanke; wie wär's, wenn in den Band —

Horäa (ihm den Mund zuhaltend): Lieber Heinerich!

Schibutz: Den Band? Den 1. Band ihrer Schriften? O, ja! Ein grosses Foliobuch mit Goldschnitt, daraus könnte ja ein Bild werden.

Dr. Steinreich: Ein Buch! Nein, sie Querkopf! Ich meine das schönste, seltenste Stück meiner Sammlung, den langen Band —

Horäa (ihm den Mund zuhaltend): O, lieber Heinerich!

Dr. Steinreich (sich losmachend): Den Bandwurm, den ich hatte, sollen sie porträtieren und im Mittelfelde darstellen, naturgetreu, lang, schwarz, nur

samotno sobico, a komaj sem steklenico čez polovico izpraznil, sem že napijal glasno vam prijateljem in znancem v daljni domovini, tako da sem se trenutek pozneje sam sebi smejal — a kaj čem, dolgčas mi je včasi nepopisno! Kako že pravi Scheffel?

O Heimat, alte Heimat,
Wie machst das Herz du schwer!

Piši mi kmalu, piši mnogo in obširno. Odtod gredo pisma samo ob četrtek in ob sobotah; če mi torej precej odgovoriš, dobim pismo šele čez 3 tedne.

Danes sem prost, ker praznujejo Grki praznik »Svetega Nikole«. Zdravstvuj, ne zabi me in piši kaj!

Iz daljine Ti mnogo, mnogo poljubov pošilja

Tvoj zvesti

Juri.

XI.

V Atenah, 2. januarja 1880.

Ljubi Ivan!

Včeraj sem dobil Tvoje pismo. Bilo je že pozno, ko sem prišel

~~domov, onemogočilo mi je, da bi ti odgovoril. Zillner mi je~~
je provzročil že itak dobro voljo, a potem še Tvoje pismo — kako sem ga bil vesel! Iz lista spoznavam, da mojega zadnjega pisanja, v katerem sem očrtal svoj dnevni red, še nisi dobil; zato teh stvari ne bodem danes ponavljal in to tem manj, ker je vse pri starem ostalo. Godi se mi dobro in zdrav sem, zraven tega pa se pripeti vedno kaka mala neprijetnost, ki pa človeku seveda še ne napravi sivih las. Dr. Schliemann je namreč precej čuden mož... Do sedaj sem vedno priden in sem le malo starinskih spomenikov podrobno

grösser, so etwa wie die lernäische Hyder. Nun, hiermit haben sie meine Befehle, der Wurm ist hier, da, da können sie ihn studieren. Als ich ihn im Bauch hatte, da war er mein Feind, jetzt ist er das Kleinod meiner Sammlung. Ich zeige ihn gern, besonders den Damen. (Ab mit Horäa.)

Schibutz: Einen Bandwurm malen! Nein, Freund Zirell, das übersteigt alles! Ich setze die Liebesgöttin mit Amor in die Ecke und leihe ihr die Züge meines Schatzes, ich male dort Dianen mit den Hunden, hier Ganymed — und nun soll ein langer schwarzer Bandwurm gemalt werden und porträtähnlich dem, welchen der Topfjäger im Bauch hatte. Weshalb verliess ich doch das schöne Wien! — um hier zu Athen in die Hände eines Barbaren zu fallen? — Zu Schiff, zu Schiff, leb' wohl, mein Zirell, leb' wohl, Athen!

Ende.

Athen, 20. Januar 1880.

Dem armen Künstler sendet herzlichen Gruss ein armer Poëte.

I. Š.

preštudiral. Te dni bodedo predružačili moj kontrakt s Schliemannom. Dosedaj me je plačeval na mesec, a v novi pogodbi bode za vsako delo določen poseben honorar, ki bode neodvisen od časa. To bo zame dokaj prijetnejše; prislužil si bodem lahko več novcev, poleg tega bodem pa tudi bolj prost in bom imel priliko tudi še za druga dela.

Tisto soboto potem, ko sem ti pisal, je padlo tu celo nekaj snega, a skopnel je kmalu, in zdaj je zopet najlepše vreme. Pred nekaterimi dnevi sem bil v kraljevem vrtu, ki je pa precej zane-marjen, a ravno zaradi tega jako slikovit. Palme, pomaranče in druge nam tuje južne rastline — krasno! Pomaranč je tu sploh obilo, skoraj kot pri nas — češpelj; vse so še na drevju, vse je zeleno po vrtih, prava pomlad!

Prof. Mommsen je še vedno tu; postala sva bila prav intimna prijateljca. Mož je originalen — žal, da smo ga zadnjič v neki veseli družbi skoraj malo razžalili; škoda, da ti o tem ne morem podrobneje pisati.

Božičnih praznikov nisem oficialno praznoval, kajti po nasvetu prof. Zillerja sem se pridružil grškim praznikom — da imam več prostih dni! Tako moramo z dr. Schliemannom postopati! Žalostno, a ne gre drugače. No, po novem kontraktu bodo take malenkosti nemogoče. —

V ponedeljek sem povabljen h prof. Zillerju na grški sveti večer. Zame bi bilo silno pusto, ko bi ne imel obeh bratov Zillerjev. Oba sta mi dobra prijatelja, osobito pa mlajši. Zanimalo te bode, da sem se iz Trsta vozil z neko gospodično, s katero sem se precej prvi dan vožnje seznanil do poljuba, a stoprav zadnji dan sem zvedel, da se vozi tudi k Zillerju za odgojiteljico njegovemu detetu. Gospa Zillerjeva je Dunajčanka, jako omikana in fina dama. — Pri mizi sedi poleg mene družina kraljičinega tajnika; govore ruski, a zdi se mi, da mešajo vmes poljske besede. Umejem jih jako malo.

Na Silvestrov večer sem bil v gledališču, ki pa je slabše od ljubljanskega. Igralci so Francozi. Igrali so: »Le petit Duc«. Kralj je v svoji loži takt bil k raznim arijam.

Dekleta tu niso ravno lepa, le malokdaj se vidi na ulicah kaka krasotica.

Naj bode za danes dovolj. Kako se imaš? Si li zdrav in dobre volje? Tebi, Janezu in znancem srčne pozdrave!

Najlepši pozdrav in poljub pa sprejmi Ti

od svojega

Jurja.

Ko pade zavesa¹⁾. . .

Zavesa pada . . . A gledišče ploska . . .

Čimdalje bolj grmi pohvale zvok,
 čimdalje bolj, glasneje in glasneje;
 in ne poleže se vihar poprej
 in ne potihne, dokler spet ne vzdigne
 zavesa se in on se ne prikaže,

~~ki glavno vlogo je igral nocoj~~
 In ko prikaže se — hej, zdaj šele
 mu ploskajo in kličejo: »Izvrstno!«
 in »živio« se ori po teatru . . .

In on stoji tam na prizornici
 s tovarišem ob levi in ob desni
 s tovarišicoj v drame zadnjem činu,
 in klanja se občinstvu slavnemu
 po ložah, po parterju, po stojišču
 in klanja se visoki galeriji
 pa zahvaljuje se smehljuje vsem
 za to ovacijo, za to priznanje . . .

Zavesa pade spet in — vse utihne.
 in praznijo se lože in parter
 in prazni se balkon in galerija
 in prazni se stojišče — lahko noč!
 Ugasnile električne so luči . . .
 V gledišču zaostal je le spomin
 še po dišavah in parfumih raznih . . .

In jutri bodo dnevnik obširno
 spet o nocojšnji pisali predstavi
 in hvalili igralce in igralke,
 a v prvi vrsti njega, kakor vselej . . .

In on, junaj nocojšnje drame, on,
 ki nosil je na ramah svojih kos,
 ki bil oživil pesnikove misli,
 ki bil vtelesil je junaka v igri,
 ki bil življenje vdihnil mu resnično —

¹⁾ Kot prolog govoril na glediški akademiji dne 17. februarja g. rež. R. Inemann.

on zdaj obleko pisano si slači
in snema masko in lasuljo z glave,
z obraza že umiva si ličilo . . .

In zdaj počasi spravlja se domov,
ob pozni uri — ne umetnik več,
ne »Hamlet« več, ne »Faust« in ne »Revizor« —
le človek, samo človek je sedaj.
Moža sprejemlje žena ga doma,
očeta ga pozdravljajo otroci . . .

In dolgo mu ne sklopi sen oči . . .
Še stresajo se živci od napora
in v duši gibljejo se še podobe . . .
Prizor pomiče še se za prizorom . . .
In dolgo vidi še tovariše,
tovarišice vidi pred seboj . . .
Še globlje vidi in še dalje, dalje . . .
Mladost zdaj svojo vidi pred očmi . . .

To bilo je pred dvajsetimi leti —
tako nekako, morda nekaj menj —
Tedaj zaljubljen se je bil v boginjo,
v boginjo drame s krinkoj na obrazu.
In šel za njo je po širokem svetu . . .
Kako jo ljubil je — umetnost sveto!
Kako jo je častil in obožaval!
Umetnost bila mu je vse odslej.
Umetnost — ta mu bila je življenje.
Ne radi kruha, ki mu ga dajala —
ne, samo radi nje, le radi nje
je bil dozdej dramatični igralec . . .
Poglabljal se v dramatike je slavne,
študiral drame in tragedije,
vesele igre čital je dovtipne,
študiral je značaje s strastno vnemoj.
In hrepenenja in stremljenja cilj,
življenja smoter in najvišji vžitek
mu bil je, da oživljal je na odru
dramatiške osebe pesnikom . . .
In čutil je, ponašal se je sam,

da z večjim ni navdušenjem še nihče
gledišču služil dosedaj ko on!

In vzvišena boginja Talija
povračala ljubezen mu je verno.
Od vspaha ga vodila je do vspaha
in slave vence vila mu povsod,
kjerkoli se prikazal je na odru
kot žrec umetnosti dramatične . . .

O ti večeri, polni hvaloploskov
in lovorjevih vencev, rožnih šopkov!
In ti banketi, ki na nje ga vabil
inteligencije je mestne cvet!
Šampanjec pokal je, se penil v čašah,
zdravica pila se je za zdravicoj
umetniku-igralcu . . . Kolikrat
iz lepih ženskih ust je čul laskanje,
neredkokrat dobil celo poljub je
od lepih takih ust v zahvalo — da!
Najlepša poezija v teh spominih . . .
O lepi časi — dnevi ti mladostil . . .

Umetnik velik, slaven je igralec.
Ni izneveril še se idealom;
boginji Taliji ostal je zvest . . .
Le mlad ni več . . . Jesen nastopa hladna.

Izbral si je družico za življenje.
Umetnici nadarjeni in lepi
podal je roko. To je bilo takrat,
ko prvokrat igral je »Hamleta«
in ona bila je »Ofelija«.
Na odru ji je rekel: »Pojdi v kloster!«
a za kulisami: »Ne hodi v kloster,
Ofelija! Veš, jaz bi te ne pustil . . .
Ah, bodi rajša moja draga ženka!« . . .

Tam poleg njega spava zdaj z otroki
»Ofelija«. Skoz okno mesečina
obseva mu rodbinsko tiho srečo . . .

In on preišlja in preišlja dalje,
 kaj pač potem utegne se zgoditi,
 ko »Hamlet« se postara, oslabi,
 ko pač ne bo se ljubilo mu več
 prepirati se s kraljem in kraljicoj,
 s sarkazmom bičati perelo družbo
 pa z grobokopi preišljevati
 problem človeškega življenja temni . . .

Umetnost — to je ena, ali druga
 življenje je, in on je tudi človek,
 ki hoče in ki mora pač živeti.
 Ofelija živeti mora tudi
 in pa otroci morajo živeti . . .
 Kako že pravi Hamlet? — Da, da! . . . »Biti —
 ne biti, važno je vprašanje!« . . .

O lepi časi, hipi svetle slavel!
 Ko triumfator stopal je po poti
 s cveticami posuti umetniški . . .
 Trofeje slavnih zmag vise še tam-le
 po stenah — venci s pestrimi trakovi.
 In žarki lunini srebrni, glej,
 obsevajo po svili zlate črke,
 obsevajo tam oveneli lovor . . .

Glej, kaj je to? . . . Na lovorjevih venci
 peresa se spreminjajo v zlató,
 v cekine se spreminjajo kovane!
 In zdaj — obira z vencev te cekine
 prekrasna vila z nagimi laktmi,
 oblečena v tančico snežnobelo —
 nemara je boginja Taliija —
 Cekine torej snema vila bela
 iz lovorjevih vencev pa jih vsipa
 umetniku na postelj se smehljaje.
 In vsiplje jih in vsiplje — vedno več . . .
 Vse polno svetlih zlatov je krog njega
 pri vzglavju, in pri vzožju, ah, povsod,
 povsod po postelji, zlató, zlató . . .

O, kaka sreča! . . . Ali vila bela
 približa tudi ženi se in deci;
 in tudi njim nasuje v postelje
 cekinov zlatih, kjer je kaj prostora.
 In vedno več in vedno več ga vsiplje
 bogastva zlatega umetniku . . .
 Ne bo li konca? Saj še zaduši
 ga s samim zlatom vila navsezadnje!
 In on podpre si glavo z laktom desnim
 in mane si oči pa gleda, gleda . . .
 Sedaj je brez skrbi za stare dni
 on sam in žena pa njegova deca! . . .
 In še tovarišem, tovarišicam
 pomagal lahko bo poslej — kako pak!

— — — — —

Predrami se. Skoz okno gleda dan . . .
 Nocoj pa res je sanjal zlate sanje . . .

A. Aškerc.

Giordano Bruno.

Spisal Sempronio Avanti.

ne 17. februarja t. l. je preteklo 300 let, kar je bil v Rimu na »Campo dei fiori« na grmadi živ sežgan eden največjih mislecev in filozofov, kar jih je kdaj živelo na svetu — Giordano Bruno.

Tista oblast, ki je sežgala pred njim že Husa, Savonarolo in mnogo mnogo drugih zaradi njih svobodomiselnosti, sežgala je tudi njega. A dočim sta morala umreti Hus in Savonarola, ker sta zahtevala reformacijo katoliške cerkve na podlagi evangelija samega, oziroma reformacijo javnega npravstvenega življenja, bil je na smrt obsojen Giordano Bruno, ker je kot znanstvenik in posvetni filozof razširjal nauke, ki so nasprotovali in nasprotujejo deloma še dandanes cerkvenim dogmam. Hus in Savonarola sta bila sežgana, ker sta delovala v okviru cerkve proti njej za čisti

nauk Kristov, Bruno pa je prišel na grmado, ker je zunaj svoje cerkve z orožjem znanosti in filozofije deloval proti cerkvi in zastarelilim nazorom svojega časa . . .

Giordano Bruno je mučenik znanstvene in filozofske svobodne misli. Giordano Bruno je bil genialen človek, ki je s pomočjo neke čudovite in zagonetne divinatorske sposobnosti prehitel svojo dobo, se ločil in osvobodil od mišljenja te svoje dobe in si ustvaril takšno naziranje o svetu, do kakršnega so dospeli drugi ljudje komaj 300 let po njegovi smrti . . .

Giordano Bruno je bil rojen l. 1548. v Noli blizu Neapolja. Še mlad je stopil v dominikanski samostan ter se z veliko gorečnostjo vdal učenju grških filozofov. Ti so ga pa le izpodbudili k samosvojemu premišljevanju in svoji sodbi. Humanizem je rodil Italiji cvetočo umetniško renesanso, humanizem je pa osvobodil svet tudi tesnih spon sholastičnih ter dal človeškemu duhu svoboden polet, ki je otvoril človeški misli novih perspektiv.

Sin humanizma in obenem največji pospeševatelj njegov je bil tudi Giordano Bruno, ki je preporodil svobodno znanstveno raziskovanje in premišljevanje.

Zaradi svojih radikalnih in ne več pravovernih nazorov je moral zapustiti samostan in tudi Italijo. Potoval je v Švico, potem na Francosko, kjer je na univerzi v Toulousi postal profesor filozofije. Potem je prišel v Pariz, nato v London in Oxford in končno na Nemško — povsod učeč in razširjajoč svoje nove ideje.

Spisal je več knjig, v katerih je z vso svojo fenomenalno duhovitostjo pobijal do tedaj veljavni geo- in antropocentrični sistem ter se potegoval za sistem Kopernikov in Galilejev. Učil je, da je vesmir neskončen, večen. Toliko je središč, kolikor je solnc in solčnih sistemov. Zemlja se suče okoli solnca, in solnce se samo suče okoli svoje osi. Učil je tudi, da višji organizmi proizhajajo po neskončni poti razvoja iz nižjih organizmov; vsa živa in »neživa« bitja so si v sorodstvu med seboj. Slutil je torej descendenčno teorijo, ki si je dandanes že osvojila znanstveni svet. Bruno je torej predhodnik Darwinov. Tudi oznanjevalj današnjega modernega monizma je, ne materialistnega monizma, ampak nekakega oduševljenega, višjega.

Vse vlada ena delujoča moč, ta moč je v vseh stvareh »Bog«. Bog je notranja moč vsega gibanja . . . duša vsega, kar se giblje

in kar se oživlja z njegovo močjo. Boga vidimo v lesku solnca nebeškega in v lepoti vsake stvari . . .

Učil je tudi, da se v vsemiru ne izgubi ni atom materije, pa tudi ni najmanjša moč. Kakor znano, je to zadnjo hipotezo, da se tudi moč ohrani, v novejšem času znanstveno podprl fizik Meyer. (»Das Gesetz von der Erhaltung der Kraft«.)

Iz tega sledi jasno, da je prišel s svojimi nauki v navzkrižje s cerkvenimi dogmami, ker je ali direktno ali indirektno tajil marsikaj, kar so njegovi vrstniki brez kritike verovali.

Giordano Bruno je bil tudi pesnik, svobodomiseln pesnik. In tudi njegove poezije so prešinjene z njegovimi filozofskimi idejami. Vmes zavzdigne satirski bič, s katerim tepe zastarele oblike svojega časa . . .

Moralo je priti do konflikta, do tragičnega konca prej ali slej. In prišla je zanj tragična ura.

Povrnivši se s svojega nemirnega blodenja po svetu na povabilo nekega meščana v Benetke, je bil tukaj izdan in predan inkviziciji, ki ga je imela zaprtega več let in ga potem izročila posvetni oblasti (»bracchium saeculare«), ki ga naj kaznuje z »nekrvavo« kaznijo . . .

In na Campo dei fiori je izdihnil omenjenega dne veliki mislec v plamenih svojo idealno dušo . . .

Tisto leto, 1600., je bilo »sveto leto«, in neštete množice ljudstva so bile priromale v Rim. Okoli grmade se je kar trlo ljudi in gledalo grozni prizor . . . Vedeli pa niso, da je krivoverec, ki gori na grmadi, poslej nesmrten, in da se začenja z njim takorekoč nova doba človeške misli.

In on je stal na grmadi sam in zapuščen od vsega človeštva. Krščanski mučeniki so imeli oporo v tisočih in tisočih svojih sovornikov in somišljenikov, imeli so oporo v večnem plačilu po smrti. V zadnjih urah mučeništva jih je krepčalo hrepenenje po kroni Kristusovi.

Giordano Bruno pa je stal tam in umiral sam. Oporo je imel le v sebi samem, v svojem prepričanju, da se je boril za resnico in za svobodo mišljenja. Tolažiti se je moral sam.

Kolika močatost, kolik pogum, kolik značaj!

Dandanes gledamo na te tragične prizore preteklosti objektivno, hladne krvi in s filozofskim mirom.

Zgodovina, »magistra vitae«, uči, da je konservativni tok življenja ugonabljal in pogostokrat tudi uničil še vsakogar, kdor je hotel plavati proti njemu. Zgodovina pa tudi uči, da so mučeniki novih idej podlegli le na videz in začasno, a da so v resnici zmagali in triumfovali nad svojimi nasprotniki in krvniki.

Zmagal je Hus, zmagal je Galilei in zmagal je tudi Giordano Bruno. Kdor je zmožen stvar mirno presoditi, mora reči, da je ogromna večina kulturnega sveta danes istih nazorov, kakršnih je bil pred 300 leti Giordano Bruno. Marsikatera znanstvena in filozofska teza, za katero je Bruno dal svoje življenje; je dandanes splošno priznana.

Dandanes vemo, da je vsa človeška prosveta stvar razvoja, težavnega, mučnega, z žrtvami in mučeniškimi trupli pokritega pota razvoja.

Mi vemo, da je vse na svetu relativno; mi pa tudi vemo, da človeštvo napreduje v svobodnem zmislu in k svobodi vkljub vsem zaprekam!

Dokaz današnjega relativnega napredka je tudi ta, da dandanes ne sežigajo več živih ljudi zaradi njih svobodomiselnih »krivoverskih« nazorov kakor njega dni. Prepričani smo tudi, da se ti žalostni časi ne povrnejo nikdar več, pa naj pride še tako čudna reakcija! In mi smo se popeli celo tako visoko, da se niti preveč ne čudimo nečloveškemu početju tistih ljudi, ki so bili obsodili Giordana Bruna na smrt in ga živega sežgali, ker vemo, da pametneje niso mogli ravnati, ker je bil njih razum zaslepljen, ker so bili nevedni.

Na tistem mestu, kjer je bil ogenj upepelil truplo slavnega meniha Giordana Bruna, stoji danes lep spomenik njemu na čast in spomin.

In če gre mimo tudi najbolj veren in konservativen sin katoliške cerkve, in če je še tolik nasprotnik naukom Brunovim, postati mora za hip, ko zagleda ta monument, in reči: Človek, ki je rajši umrl v plamenih strašne smrti, nego da bi bil preklical, kar je učil, in zatajil svoje prepričanje, tak človek zasluži, da ga časti svet, da ga spoštujejo tudi njegovi nasprotniki . . .

Književne novosti.

A. Černý: V údolí Resie. (Otisk ze Slovanského Přehledu, II. roč.). Čchi spadajo med prve Slovane, ki so se zanimali za Beneške Slovence v občini in zlasti za Rezijane. Prvi je sicer potoval med Rezijani Poljak I. grof Potocky (krog l. 1790.) in zapisal svoje vtiske v francoskem jeziku, kar je pozneje porabil naš J. Kopitar. Za njim pa je bil v Režiji (14. aprila l. 1801.) vojaški kurat (Čeh) Anton Pišely, ki trdi, da živi v tej dolini okoli 7000 ljudi; (sedaj jih je le nekaj malo nad 4000). Njegov spis o Rezijanih (»Über die Slaven im Thale Resia«) je prinesel Dobrowskega »Slavin« l. 1808., str. 120. do 127., in tega je ponatisnil V. Hanka v istem listu 1834. l. str. 118.—124. L. 1841. je potoval J. Srezniewsky po Režiji, potem ob Teru navzgor do Brda (Lusevera) in Mihotov ter ob Karnahit nazaj doli v Neme. On trdi, da »število tukaj bivajočih Slovencev znaša vsaj 19.000«. Njegov potopis »Zpráva o Reziane« je izšel v »Časopis Českého Museum« l. 1841., str. 341.—344. Isti je pisal »O frijulskih Slavjanah« v »Moskvitjanin« 1844. l., IX. 207. Medtem pa je bil napisal tudi Šafařík »O Režjanah i Furlanských Slavjanah« v »Dennici, lit. gazeti« l. 1842., str. 109—113.

Te članke so bržkone porabili Nemci, na pr. Bergmann, »Das Thal Resia und die Resianer in Friaul« (Jahrbücher f. Literatur 1848, Anzeigeblatt str. 46. in 50.); potem »Das slavische Resiathal« (Archiv f. Kunde öst. Gesch. 1849, Bd. III. 55—56). Italijani so se začeli zelo pozno zanimati za Beneške Slovence, šele po l. 1866., na pr. Valentini, »Sul linguaggio slavo della valle di Resia« (Giornale di Udine, 1868, Nr. 293); Arboit, »Resia« (istotam, 1869 Nr. 213—214); Marinelli, »Dei dialetti Resiani« (Udine, 1875) in »La valle di Resia« (Torino, 176).

Izmed Slovencev je prvi pisal o Rezijanih J. Kopitar po francoskih zapisnikih slavnega poljskega potovalca Potockeja, ki se nahajajo v grofovski ossolinški knjižnici. Natisnjeni so ti zapiski v »Vaterländische Blätter f. d. öst. Kaiserstaat« 1816, str. 127—129, in ponatisnjeni in »B. Kopitars Kleinere Schriften«, herausg. v. Fr. Miklosich, Wien 1857, I. pg. 327. V slovenskem jeziku pa nahajam prvi spis o Rezijanih v Einspielerjevem »Šolskem prijatelju« l. 1856., str. 86—93, katerega so razni listi pretiskovali in posnemali, na pr. »Novice« l. 1856, l. 62—64.

Sedaj pa nam je podal g. Černý prav zanimiv opis svojih vtiskov, katere je dobil na svojem potovanju spomladi l. 1898. Najpoprej govori o rezijanskem narečju in njega posebnostih; (Rezijani štejejo na pr. le do 39 kakor mi, 40 je že »dwaćkradwójsti«, 60: »trćkradwójsti« itd.). Potem opisuje dolino, gore in planine, obdelovanje zemlje, vasi, cerkve in šole. Najdalje se mudi pri glavnem kraju Rávanca, zlasti v Lipovi gostilni »Alla stella d' oro«, kjer je bival tudi prof. Baudouin l. 1872/73. Gosti so mu pripovedovali, kako jih je izpraševal in kako so se mu oni »smóejeli«. Tam je slišal tudi srednjestarega moža govoriti: »My ný sómö Láške, my sómö Slavínske, Rozojáhuvi!«

Iz Ravance je obiskal g. Černý tudi vasi Osojane ali Ožejak in sliko vito Njivo (»ošterija póckova«), jugovzhodno od Ravance. V prvi vasi je slišal

in zapisal pobožno pesem o »Devici Mariji vérdjini«, v drugi pa opazoval rezijanski narodni ples, katerega je natanko opisal, kakor tudi pesmi, ki se pojo ob taki priložnosti. S temi zapiski (besedje in sekirice) je g. Černý pomnožil zbirko, katero je objavila Ella de Schoultz-Adašewski v Baudouinovih »Meterijalih za južnoslovjansko dijalektologijo in etnografijo« (St. Peterburg, 1895, str. 475—488). Dalj časa se pomudi pri opisu rezijanske hiše in zlasti pri narodni noši. Tu izvemo, da so tudi Rezijanke nosile v starejših časih »pečo«, kakršno je še Sreznjevskij videl, a Rezijani sami trdijo, da je to bilo »prad två čentenárja lit« (pred 200 leti).

Ta zanimivi in poučni opis krasijo štiri podobe: Ravanca, Resianka v národním kroji, mladá žena z Resie in skupina »Resiane«. Knjižici je pridejan tudi zemljevid »Slovanov v severni Italiji«, katerega je načrtal prof. Ivan Trínko in bil pridejal svojemu opisu Beneških Slovencev v istem »Slov. Přehledu« 1899, str. 226. Ta zemljevid je le majhen (merilo ni naznanjeno) in služi le za splošno orijentacijo. Narodnostna meja je pregledna, samo zahodno od Štele manjka še slovenske vasi Smardeča. Nad Brezjem je napačno zapisana gora »Matajur« (it. Montemaggiore), katero Slovenci imenujejo Jalovec; (Kozler ima napačno »Golovec«). Tudi reka »Učka Bela« ni pravilno zapisana; ljudstvo jo imenuje Učja (Bolčani: Uča), a pravilno bi se menda moralo pisati »Volčja«. Sicer pa bosta knjižica in zemljevid mnogo pripomogla k razširjenju slovenske etnografije.

S. R.

J. Ciperle, Kranjska dežela. Ljubljana 1899, založil pisatelj, tiskal R. Milic, str. 96. Cena? Knjiga ima naslednjo vsebino: Zgodovina kranjske dežele; Lega kranjske dežele; Tla kranjske dežele; Kranjske vode; Podnebje kranjsko; Statistika in Krajepis.

Gotovo hvalevredno je podjetje, opisati svojo domačijo, zlasti če sam založnik trpi vse stroške, in naj se to godi še toliko in tolikokrat in v kakršnikoli obliki. Ali k temu je treba poleg dobre volje tudi temeljitega znanja in poznanja dežele, pa tudi vse novejšje literature, kajti starejši viri že davno ne zadoščajo več. Iz teh virov je sprejel g. pisatelj izmišljotine, kakor na pr. Akvorna (na Vrhniki), Magnania, ki je stala baje v okolici Višnje gore, tempelj boginje Karnije v Gameljnah, tempelj paganskih Slovencev na gori Sv. Ožbalta, Lacus auriacus (Blejsko jezero), a na blejskem otoku boginjno Živo. Lega kranjske dežele sodi vendar pred njeno zgodovino, pri tej priliki bi se bila lahko vsa statistika opravila. Zgodovinski oddelek je zares mršav, tupatam tudi neresničen (na pr. da je Avgust l. 30. Kranjsko napadel; da je stal Neviodunum pri Vihrah; Ad Silanos na mestu sedanje Idrije; da je bil Felicijan tovariš sv. Mohorja; da so se začeli Slovenci šele na Koroškem s tem imenom imenovati; da so Habsburžani l. 1366. dobili Devin in Prem, ko so Devinci šele 1399. l. izumrli in so jim nasledovali še Walsejci do l. 1465. itd.). Pri opisu tal se ne drži že splošno vpeljanih zemljepisnih poznamovanj, na pr. Gorenjska kotlina (mesto »Ljubljanska ravnina«), in ima preveč nepotrebnih pododdelkov (Mokronoške gore, Tisovska planota, Rakitniška planota). Kako so neki zašli Gorjanci med »severovzhodni del«, a Logaška planota med »zapadni del« Dolenjskih tal? Unec vendar ni reka, nego vas! Reka se ne prikaže pri Trebčah še edenkrat nad zemljo, nego na dnu jame. Tesni ob Radovini (?) niso nič omenjene. »Vonešica« vendar ne more biti pravilno, nego Lomščica. V Peščenici ni nikakršnega jezera, nego le zaježena voda. Po-

grešamo razvodnico med Krko (gorenjo) in vodami, ki teko skozi Kočevje v Kolpo.

Z razvrstitvijo krajepisnega gradiva se ne moremo zadovoljiti. Škofja Loka se mora vendar omeniti na str. 44. (tura Ljubljana-Kranj) in povedati, da gre iz nje tudi stranska cesta po Poljanski dolini ali v Idrijo, ali pa na Cerkljo; a glavna cesta v Idrijo vodi iz Kalcev skozi Hotedrščico, in to bi se moralo opisati pri progi Ljubljana-Postojna. Iz Postojne kot središča Notranjske se izpeljajo potem druge stranske proge, na pr. Postojna-Vipava s stransko črto Razdrto-Senožeče. Opis »Rakeka« spada na str. 91. (Planina-Lož). V predgovoru poudarja g. pisatelj, da bode zlasti natanko opisal podzemeljske votline kranjske, a pri »otoški jami« (str. 87) je pozabil povedati, da so nekaj kapnikov od drugod prinesli in jih potem v tla zabili! Žrebčarija ima svoje pašnike v Biljah. V Štiriji (pravzaprav v Palah) ni nikakršnih »fužin«, ampak so samokovi. Vipava ni nikoli spadala pod »tržaško«, ampak pod goriško škofo.

Grajati moramo samovoljno izkovanе termine: skupek, pogričje, goratina, povodje itd. V zemljepisni znanosti imamo čisto natančno določeno terminologijo, in te se je vsakemu pisatelju držati, bodisi dobra ali slaba, ker vedne novotarije ne delajo drugega kot zmešnjavo. S. R.

Ročni kažipot po Goriškem, Trstu in Istri in Koledar za navadno leto 1900. Sestavil Andrej Gabršček. Cena 1 K 60 h. Trdo vezan 2 K 40 h. S pošto 10 h. več. Brezplačna priloga »Soči«. V Gorici. Tiskala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1900.

Da je »Kažipot« res praktično podjetje, dokazuje to, da je ta letnik že šesti. In koliko je napredoval v tem času! Povzpel se je do tolike popolnosti in natančnosti, da se bode res lahko rabil kot zanesljiv »vademecum« — kažipot — vsem onim, ki imajo kaj posla s primorsko, od poklicanih faktorjev toliko zanemarjeno pokrajino. A dasi naj služi »Kažipot« zlasti praktičnim potrebam, vendar je tudi na vnanje prav lično opremljen; to tem rajši poudarjamo, ker nas prav zelo veseli, da so baš po naši diaspori tako čvrste in podjetne tiskarske tvrdke (v Celovcu, Celju in Gorici). Kako poraben je »Kažipot«, smo se — ni davno tega — sami prepričali; gorečemu poverjeniku družbe sv. Mohorja je služil v to, da si je iz njega izbiral imena onih naših razumnikov, kateri še niso Mohorjani, a jih hoče pridobiti kot nove ude. Živa potreba primorskega »Kažipota« nam dokaže obenem, da je v istini naša pokrajina, po kateri nas on vodi. B.

Slovensko gledišče.

I. Dramske predstave. Predpustni čas za gledišče navadno ni ugoden, zlasti pa za dramske predstave ne. Zato smo opažali prejšnja leta, da sta v predpustu opera in opereta skoro popolnoma izpodrinili dramo. Tega letos ni bilo. Dasi so se zadnji čas res nekako kopičile operne predstave, je pa intendantca vendar gledala na to, da sta si bili, kar se tiče števila predstav, opera in drama vobče v nekakem ravnotežju. Ako se navzlic temu, da se intendantca ni ravnala po načelu prejšnjih let, ni bilo pritoževati radi obiska, je to pač veselo znamenje, veselo znamenje osobito za intendantco samo, katero navdaja to dejstvo lahko z zavestjo, da je hodila dozdej po pravi poti in da je

znala s finim čutom spraviti v skladje potrebo občinstva z nalogo, ki jo ima gledišče.

Vendar pa nam došla od 15. januarja pa do 15. februarja ni prinesla mnogo takih dramskih predstav, o katerih bi se dalo kdo ve koliko pisati.

Pač bi bil Aškerčev »Izmajlo v«, ki se je predstavljal, kakor smo omenili že zadnjič, prvokrat dne 19. januarja t. l., lahko predmet občirni in zanimivi razpravi; a ker se je videlo gospodu pisatelju potrebno, da na igri semtertja kaj izpremeni, je pač umestno, da se počaka s sodbo do tistih dob, ko se nam uprizori v novi, končni obliki.

Vse drugo, kar smo videli zadnji čas, pa je bilo bolj ali manj staro.

Dne 21. januarja so ponavljali ljudsko igro »Od stopinje do stopinje« in sicer na korist našega izvrstnega režiserja in igralca-prvaka, gospoda Inemanna, dne 25. januarja in 2. februarja so pokazali iznova svojo privlačno silo Govekarjevi »Rokovnjači«, a dne 3. februarja smo videli po daljšem premoru na našem odru spet enkrat Raimundovega »Zapravljivca«, na katerem smo se tako naslajali pred dvajsetimi in več leti!

Da Raimundovih iger ne gre zametavati kar tako, o tem uveri lahko vsakega baš njegov »Zapravljivec«, kajti ta nudi nekoliko prizorov, ki se odlikujejo po tako pristni realistik, da bi se je ne bilo sramovati nobenemu modernemu pisatelju, in pa po tako finem humorju, da se je nemogoče odtegniti njegovemu vplivu.

Dne 13. februarja je bila tisoča predstava dramatičnega društva v slovesno razsvetljenem gledišču. Intendanca je imela izborna misel, proslaviti ta jubilej s ciklom slavnostnih predstav. Marsikoga pač je navdala tisoča predstava s pravim veseljem, druge morda pa tudi z — otožnostjo! Med zadnjimi sem bil jaz! — V triintridesetih letih nič več nego tisoč predstav? Koga ne zaskeli pri srcu ob spominu, kako se nam je godilo pred kratkim še na lastnih tleh? . . . Toda ponosni na tisočletno predstavo smo bili lahko eni kot drugi, torej tudi tisti, katerim je vzbujala otožne misli. Saj proslavljaj se je pravzaprav le napredek našega gledišča, in ta je zares tolik, da smo vsi, brez razločka, lahko zadovoljni z njim. Zlasti letos procvita naše gledišče tako, da nas navdaja z najlepšo nado, in da je bil g. E. Gangl v svojem prologu, s katerim se je pričela slavnostna predstava omenjeni večer in katerega je govoril g. režiser Inemann, popolnoma upravičen vzklkniti:

Slovencu je preteklost žalostna.

Bodočnost je njegova, le bodočnost! Da, bodočnost!

Odkar je izdal Stritar parolo: »Slovenije ni, Slovenija bodi!« se sploh nekoliko zavestneje obračamo v prihodnost, in prav je tako! Pustimo zgodovino — zgodovina smo mi! Toda dosegli bomo le tedaj kaj, če se vedno in povsod zavedamo jedra teh besed ter jih ne smatramo za — golo publico! . . .

Drama je bila zastopana ta večer po »Zhupanovi Mizki«, ki se je prvokrat igrala v Ljubljani leta 1789. Igra je za tedanje čase, v kateri je bila spisana, jako dobra, in pozna se ji, da je vzeta naravnost iz življenja. Čuditi se moramo pa tudi Linhartu, ki je to igro preložil na Slovensko, da je znal tujo snov tako prilagoditi domačim razmeram . . .

Da radost povodom napominanega jubileja ni vzkipela previsoko, zato imamo zahvaliti vsekdar naklonjeno nam c. kr. vlado, ki je s tem, da je preprečila nameravano uprizoritev Jurčičevega »Tugomera«, poskrbela za to, da

je kazila tudi kaplja grenkosti v čašo veselja. In zdaj sem radoveden samo na to: bode li ostale samo pri protestu na papirju, za katerega se živa duša ne zmeni, ali pa bodo znali naši poklicani faktorji — recimo, naši državni posilanci — na pravem mestu, o pravem času in s primerno odločnostjo izposlovati to, da se bo ravnalo v prihodnje nekoliko drugače z nami! Ako se jim ne posreči to, potem — žalostna majka, potem tudi od prihodnosti nimamo pričakovati ničesar! . . .

Z.

11. Operne predstave. Minilo je že 60 let, da se je zavzel Rikard Wagner za uglasbenje oziromz tudi pesniško obdelanje — pisal je namreč svojih opernih libreto sam — »Večnega mornarja«,¹⁾ zadnje novitete slovenskega odra. Starost prištee eperi tej poznavatelj Wagnerjevega življenjepisa, mlademu slovenskemu odru je pa veljavne, ko da je izmed zadnjih prvoborilstev v vrstah naprednejših proizvodov modernega duha. Mogočnost novo ustvarjajočega duha oživi Wagnerjeva dela, pužira v njih vroča kri, žari iz njih življenska krepost. V tonih izražena poezija je Wagnerjeva glasba, zato tudi vedno mlada, vedno na nove interesujoča za vsak poznejši rod.

Wagner je postal operi reformator. Podal se je v boj proti svojedobnim, po vplivu francoske opere razširjenim nazorom, po katerih je glasba le okrasek, le blišč in zunanji nakit besedi. Priberili je hotel Wagner glasbi isto vrednost z govorno poezijo, preglobil je glasbo v tonovsko poezijo, to v spoznanju, da mora napojiti kakor besedo tudi glasbo prava pesniška vsebina. Postavil se je na stališče, da bodi glasba dejanja oduševljena podlaga, spev besedi primeren, ko beseda naraven, jasen govor. Ustvaril je tako muzikalno dramo in prevzročil ž njo popoln, spočetka in še dolgo vrsto poznih let le v hudem boju izbojevani prebrat v skladanju. Preobrat ta temelji zopet v Wagnerju; davno vseobče vpoštevan, je pa vzročil prostejši počet glasbene misli, čaroben razvoj v obvladanju orkestra, ki je postal spevu sovreden činitelj, in ki se je s tem otresel spon, v katero so ga vtesnjevali prejšnji nazori, prisojajoči orkestru le nizko nalogo spremljevalca.

»Večni mornar« kaže že vse posebnosti Wagnerjevega skladanja, vendar je v temeljnem zabarvanju in tudi v invenciji enako kakor še »Lohengrin« in »Tannhäuser« navdahnjen po romantizma dobe vznika teh oper, niso iste še toli ekskluzivno Wagnerjevske, ko velikega tega skladatelja poznejši proizvodi. Opere te je smelo označiti kot dela, v katerih se vzpenja romantičen mišljenja nesu in povzdignjen po uspešnejšem načinu skladbetvorjenja h krepkejšemu in oduševljenemu izrazu, označiti jih je kot dela prehodne dobe, v katerih se dviga romantizem k veljavi muzikalne drame. Instrumentovani spev postaja v njih simfonistiški, orkester si pridobiva v njih pristojeci mu ugled in mogočno veljavo.

Skrben in misleč, kakršen je bil Wagner pri ustvarjanju svojih umotvorov, je bil Wagner previden pred vsem v izbiranju dejanja, ki ga je uglasbil. Mitiško bajeslovje ga je vabilo v svoje tajnostno čarobno omrežje, in njemu je povzel vsaki svoji operi povest. »Večnega mornarja« je zajel iz holandske ljudske pripovedke, zavzela ga je globoka misel ljudske poezije, ki obdeluje v »Večnem mornarju« ne brez filozofske podlage človeški problem o odrešitvi

¹⁾ »Večni mornar« je zložen l. 1841., za »Rienziem« (l. 1840.) kot druga izmed Wagnerjevih oper. Najmlajše operne skladbe tu ne štejemo.

moči zveste ljubezni, po kateri hrepeni človeški duh, videč v nji uteho in pogoj zaželjenega miru v bojapolnem vrtincu trudapolnega življenja.

Enostavno, brez komplikacij je dejanje, saj se razvija v duši nastopajočih oseb, tak razvoj igre je pa moči naglašati le bolj v izrazih, nego v činih. Izrazu pomore Wagnerjeva glasba do jasnega tolmačenja, slikajoča s prepričevalno močjo duševni stan predstavljanih oseb, z uspehom vzbujajoča vsekdar primerno razpoloženje v čutečem poslušalcu. V teh svojstvih se javlja visoka umetniška vrednost Wagnerjeve glasbe, ustvarjajoča moč umetnika glasbenika.

Predstava »Večnega mornarja« je bila vsekako znamenita. S Sento, krepko nordiško devo, ki je pri vsej sentimentaliteti priprosta in katero razvnemajo vtisi balade o Holandcu in slika bledega mornarja k hrepenenju po odrešitvi zakletega, preganjanega nesrečnega, se je pokazala gospica Carneri na vrhuncu tosezonskega svojega umetniškega stremljenja. Prav v tej vlogi je podala svoje igrske i pevsko znanje v vsem blišču, pretresujoče in briljantno v vsaki potezi, z vneto, da bodi vredna interpretinja Wagnerške muze. Gorko njeno prizadevanje, ki svedoči, da vibrirajo v njej ob proizvajanju vsi živci, in da smatra umetniški svoj posel kot resno nalogo, kot svoj poklic, ki mu mora zadostiti, rodilo je sad, popoln in zdrav, svež in brez madeža, vsem v veselje, Wagnerjevemu delu v trdno oporo. Zmagovito je uveljavila gospica Carneri izredni svoj glasovni material, priborila je sebi i operni skladbi neutajljiv uspeh. Temnega, brezupnega in utrujenega blodečega mornarja predstavljal je g. Nolli z vnemo in najboljšo voljo, prav srečno v izključno lirskih partijah drugega dela opere, kajti liriški značaj mu uspeva najbolje, med tem ko je v prvem aktu prerad zahajal v nepravdo zabarvanje Holandca kot razdraženega, ujezenega togotneža, pozabljač, da je isti v svojem bistvu otožni, v življenja boju izmučeni, po bridkih izkušnjah k filozofski umirjenemu naziranju dospeli mož. Za robato prikazen v hlepnem koristolovstvu zatrdnega Dalanda je bil g. Pestko vski izboren akter, mogočen pevec, imponujoč s svojim glasom, primešujoč svoji igri dober, neprisiljen humor. Lovca Erika je pel g. Desari viharno in živahno, g. Lebeda pa prav dobro hvaležno partijo v sladki sanjivosti razvnatega krmarja. Zbora, pred vsem moški, sta skupaj z orkestrom, ki je nelahko svojo ulogo nenavadno dobro izvedel, dopolnjevala dober vtis, ki ga je vzbudila predstava v vsakem, tudi sceniškem oziru. Dobršen del zaslug gre kapelniku g. Beniškju, neustrašenemu voditelju, cilja si svestemu krmarju v razburkanem, težko ukrotljivem valovju morja tonov.

Z »Večnim mornarjem« je dospelo »Dramatično društvo« po 33letnem delovanju do svoje 1000. jubilejske predstave. Pomembno to število predstav vsebuje razvoj in podobo slovenskega naroda v njega kulturnem procvitu. Od prvotnih diletantskih poskusov, navdanih po navdušenju, ki ga vzbuja prerod za zarje jutranje, nado vzbujajoče zore, se je povzpelo dramatično društvo do veljave zavoda, ki je reprezentant kulturnega viška slovenskega naroda. Lepo in zdravo se je razvijalo društvo, ki je danes opora narodnega ponosa. V njega zgodovini se zrcali dobra volja, ki je navdajala prednike naše k domorodnemu prizadevanju, in umetniški zanos potomcev, ki ga je to prizadevanje vzrodilo. Mogočno stavbo tisočih predstav je vzgradilo navdušenje in ljubezen za narod, okriljeno po slovenskemu narodu prirojenem čutu za prostost duha, ki jo pospešuje hrepenenje po lepoti umetnosti. Vrstile so se pač solze obupanja z roso

radosti, predno je dospelo društvo do svoje 1000. predstave, a danes, ko vidimo slovensko gledališče v solnčnem svitu pomladanske svežosti in bujnosti svojega delovanja, zremo z zadovoljnostjo nazaj v preteklost in z zaupanjem v bodočnost, ki se mora odpreti z vsem sijajem, ki ga zasluži dobro in pošteno prizadevanje.

Jubilejske predstave so podale — prav umestno — retrospektivo tudi v razvoju glasbenega napredka tako v produktivnem kakor tudi v neproduktivnem oziru. Vilhar-Šanteljeva, danes silno obledela »Jamska Ivanka« je otvorila pisanost historijske te slike, zadnja opera najmlajšega slovenskih skladateljev, Viktorja Parme, v polnozvočju modernega, prekipavajučega orkestriranja blesteča »Stara pesem« jo je zakončala. Vmes so se vrstili fragmenti iz oper drugih slovenskih skladateljev, kakor uvertura k Ipavčevemu »Tičniku«, Foersterjevemu »Gorenjskemu Slavčku«, Gerbičevemu »Kresu«, Ipavčevim »Teharskim plemičem« in Vilharjevi »Smiljani« ter kolo iz »Parmovega »Urha, grofa Celjskega« kot spomini na delovanje naših prvobornih oper na polju skladanja slovenskih oper.

K drugi slavnostni predstavi si je povabila intendantca tenorista praškega »Narodnega gledališča«, gosp. Bohuslava Ptáka, in postavila je na vzpored Smetanovega »Daliborja«. Naslovno ulogo je podal gost kot renomiran in dičen član češke opere z zmagovitim uspehom. Pravi junaški tenor Ptákov se je izkazal v Daliborju sijajno, saj razpolaga Pták z glasovnim materialom, kakršen je dan le izvoljencem; uveljavlja ga z moškim zanosom, mojstrski, umetniški. Spev njegov je pevan govor, uspeva tu vsaka beseda neprikrito in s prirodnim naglasom. Obvladujoč svojega glasu vrlino, doda Pták vsaki besedi pravi akcent, niansuje kot plemenit govornik-pevec vsako potezo in okiti besedo z bliščem bujno barvanega valovja kantilene. Pevec Pták je tudi izboren igralec, simpatična, mladeniška moška postava. Opojil se je po Daliborju in igra ga oduševljeno, viteški krepko in divno, s poudarkom duševne kreposti, ki je znak Daliborjevega notranjega bistva. Po Ptáku podana je bila Daliborjeva uloga ozarjena s sijajem, s kakršnim nam združuje ustvarjajoča iluzija mitiške prikazni, oproščene vsega nepopolnega, vredne vdanega sočuvstvovanja, obožavane in povzdignjene v jasne višine.

— 06 —

Gerbičeva »Glasbena Zora« je zakončala s 6. zvezkom prvo svoje poluletje, nje izdajatelj pa pozivlje k obilnejšemu naročevanju, da bode mogel list razširiti za tekstno in kritično prilogo, skladbe same pa tiskati dati s tipami. To njegovo namero je vsekakor odobravati in pospeševati. V pospešilo bodi i ocena prvega poluletника, katero tu podajemo.

Zborovo petje, katero se v Slovencih najbolj goji, zavzema tudi v »Glasbeni Zori« najširši prostor. 10 moških in 7 mešanih zborov je donesel prvi poluletnik, privzeti je 4 solonapeve in 2 klavirski skladbi. Sprejete so skladbe J. Bartla, Fr. Gerbiča, Ign. Hladnika, dr. B. Ipavca, Ferd. Juvanca, Avg. Lebana, L. Pahorja, Jos. Pavčiča, Jos. Procházke, Al. Sachsa in V. Vande. Najštevilncje je zastopan urednik g. prof. Gerbič, ki je podal ne samo zборе, marveč tudi

solonapeve in 2 klavirski skladbi. Med zbori se odlikujeta pred vsem dražestni, blagoglasno in ljubko doneči mešani zbor »Žitno polje« in čvrsti, krepki moški zbor »Pevski poziv«, dve pevskim zborom prav priporočani skladbi. Za klavir podaje isti skladatelj paradno koračnico Sundečičevo, glasečo posebno v triu slovanski značaj in lepo sesanjano, klavirski spretno pisano salonsko mazurko, za pevce soliste pa nežen albumski list. Pozornost vzbuja Jos. Pavčič s tremi mešanimi zbori »Žanjice«, »Sam« in »Njega ni«. V njih se javlja skladateljski talent, življenski krepka, jasno in nepopačeno čuteča individualnost. Pavčičevi zbori in Gerbičeve »Žitno polje« nadkriljujejo po svojem karakterizovanju vse druge zборе v »Glasb. Zori« kot priznanja vredne glasbene ilustracije. Eden sam zbor »Poslancu« je uvrstil L. Pahor; umetni konstrukciji te skladbe z lepimi detajli je podložen kar najmanje, posebno ne moškemu zboru pristoječe besedilo o otročiču, pošiljajočem po oblačku pozdrave svoji mami. Besedilo neprimerno so tudi Juvančev »Pastir« in mali zbori Lebana, Bartla in Vande, prazni harmonizacijski poskusi diletantov brez skladateljske ambicije. Čeprav priprosta, sta prijetnejaj veselega vtiska Hladnika mešani zbor »Bleškemu jezeru« in Sachsa mešani zbor »Vijolični vonj«. Nestor slovenskih skladateljev, dr. B. Ipavic, je poslal »Podoknico« za bariton iz opere »Teharskih plemiči« in »Je pa davi slanica pala«, dva izmed svojih priljubljenih samospsevov, in lep kvartet »Kaj ne, da čuden sem«. Skladatelj prostejšega poleta je Jos. Procházká, ki je podal blesteči solonapev »Tak si lepa«. — oc —

Upodabljajoča umetnost.

Groharjevi sliki za dva stranska oltarja cerkve na Brezjah (izloženi v Katoliškem domu ob novem letu).

Groharjevo delo res zasluži priznanja in pohvale, ne glede le na to, da zadošča pobožnemu čutu in zahtevam resnosti in vzvišenosti, brez katerih lastnosti umotvor ne spada v cerkev, ampak tudi z obče umetniškega stališča.

Iznajdba obeh predstav je originalna, poleg tega pa tudi jasna in srečno izumljena. Prizor je razumljiv na prvi pogled. Osebe so resnične in verjetne, njih gestus se popolnoma strinja s prizorom, in slikar jim je vdahnil neko ogrevaljočo ljubeznivost in milobo. Kristus na podobi sv. Antona Puščavnika kaže pri vsej tolažilni prijaznosti vendar vzvišeno dostojnost in v milobi resnost in starček puščavnik osrečeno zaupljivo rešitelju iz silnih muk skušnjavca. Izrazita je tudi podoba sv. Antona Padovanskega, v kateri je običajni prizor (Marija podaja svetniku dete Jezusa), pa vendar originalno predstavljen.

Sliki sta dekorativni in vplivata na oko ugodno ne glede na predmet predstave; svetlobo je slikar prav premišljeno zbral v bližini središča podobe v glavnem delu prizora in jo srečno pojemajoč speljal nizdol in v strani. N. pr. je razpeljava svetlobe dol po rdeči obleki Kristusa posebno srečna, ker je tako diskretne izvršbe, da se namen nikakor ne vriva, ampak oko le blagodejno napeljuje h glavni stvari.

Kolorit (sestava in izpeljava barv) je sicer živ, vendar je podvržen predstavi in ji služi v povzdigo, posebno v podobi sv. Antona Puščavnika. Podobi svedočita o odločnem talentu za sestavo (kompozicijo), kakor tudi o umetniški

zmožnosti in spretnosti, ki je dospela do lepe stopinje, vendar pa ni še povsem dovršena. Pred podobama se prav dobro čuti, za katere dele je slikar uporabljal študije po narodi, za katere ne, t. j. kateri kažejo površnost in nedovršenost ter marsikatero pomanjkljivosti. Mojstrsko dovršenost, s kakršno se ponša danes po pravici obilo, obilo slikarjev vsakovrstne stroke, dosēči se da edino po vestnem in izbirenem uporabljanju narode.

Gosp. Grohar je zdaj zopet v Monakovem, da izvrši med drugim novo naročilo, sliko za veliki oltar farne cerkve v Ribnici. Društvo za krščansko umetnost, ki posreduje o naročilih in ima cerkveno umetnost takorekoč v svojih rokah, je z veseljem in z velikim zanimanjem sprejelo ta novo vzdigajoči se talent pod svoja krila, in to po vsej pravici, ker sme o prihodnjih njegovih delih pričakovati isto in tudi občinstvo, ki se zanima za slikarstvo, ne le naštetih vrlin, ampak tudi one resnobe v dovršenosti brez pomanjkljivosti ali površnosti, katere kvarijo (dobrohotnim) poznateljem vtisk in vsled katerih nekateri preziraje vse vrline, zametavajo brezkritično celi umotvor.

I. Franke.

Razstava avstro-ogrskih umetnikov v Peterburgu. Proti koncu minolega leta se je otvorila v ruski prestolnici ob Nevi razstava avstro-ogrskih slikarjev in kiparjev. Zastopani so bili Čehi, Poljaki in Hrvati. Izmed Hrvatov so bili tisti znani umetniki, čijih dela smo videli lani na razstavi v »Umetniškem domu«. Ruski listi so se opetovano laskavo izražali o lepih umotvorih avstro-ogrskih Slovanov. Ko pa smo čitali poročilo o tej razstavi, prišli so nam nehote Krilanovi verzi na misel: »Vsi so prišli, vsi so prišli«, samo — Slovenca spet ni bilo nobenega na razstavi. Ali res nima nobeden slovenski slikar ali kipar ničesar poslati na kako razstavo? Ali so naši umetniki tako skromni, da rajši doma skrivajo svoje umotvore, nego da bi jih pokazali svetu? *

Glediška akademija na korist pokojninskemu fondu za slovenske dramatične igralce ljubljanskega gledišča se je vršila na večer 17. februarja t. l. v »Narodnem domu«. Na programu so bile deklamatorske, pevske in dramatične točke, ki so jih izvajali skoro vsi udje naše drame in opere. Vzpored je bil v obče srečno sestavljen, in so vsi deklamatorji, igralci ter pevci in pevke imeli s svojimi umetniškimi nalogami najlepši uspeh. Glediško akademijo, prvo te vrste v Ljubljani, je bilo obiskalo mnogobrojno in izbrano občinstvo iz Ljubljane in okolice. Po dokončanem vzporodu je bila svobodna zabava, 'ogledovanje jako originalne glediške šaljive razstave, rokovnjaške krčme, orfeja itd. Glediška akademija ni uspela samo z umetniškega, ampak tudi s finančnega stališča — česar se od srca veselimo. Saj je res skrajni čas, da se kaj poskrbi za ostarele dramatične igralce in igralke, ki, žal, že itak ne morejo biti pri nas presijajno plačani. Ako hočemo, da se nam razvije drama, treba bo skrbeti za stalno in dobro plačane igralce in igralke. V tem slučaju bo pa treba misliti tudi na nekak penzijski zaklad. Seveda, če človek pomisli, da je treba visokega kapitala, ki bi dajal dovolj obresti za razne penzije in podpore onemoglim ali obolelim članom naše drame, bi morali skoro dvomiti, da bi se dalo pri nas kaj takega

realizovati — ali obupati tudi ne smemo. Saj je veliki hrast tudi vzrastle iz malega semena. In če hočemo, da nam sčasom vzraste košato drevo penzijskega kapitala, moramo takšno drevo vsejati ali vsaj vsaditi kot majhno drevce v domačo zemljo.

Ker se je letošnja »glediška akademija« dobro obnesla, želimo v prospeh plemenitega namena, da bi se takšna »akademija« vršila redno vsako leto!

—j—

Meškove »Slike in povesti« v maloruskem prevodu. V Lvovu izhajajoči časopis »Діло« (Djelo) prinaša v maloruskem jeziku »Slike in povesti«, ki jih je bil objavil naš novelist Franc Meško v Knezovi knjižnici »Slovenske Movice«. Prevod je oskrbel pisatelj I. Kuziv. Izvedeli smo, da izidejo Meškovih novelc prevodi tudi v posebni knjigi. A.

»Družba sv. Mohorja«. Od rodoljuba na periferiji smo prejeli naslednje vrstice: S koncem februarja se završuje vpisovanje udov v našo veliko družbo. Odbor je že tudi naznanil, kaj da nam poda prihodnje leto. Pri tem se nam spet vriva misel, ki se je že tolikokrat poudarjala: Ali bo nam družba dala dovolj leposlovnega berila? To vprašanje je za družbo pač najvažnejše, ker je njega povoljna rešitev pogoj, da družba obdrži sedanje visoko število udov, oziroma da se to število pomnoži . . . Svetovalo se je že sl. odboru, naj izdaja tudi prevode. Temu ne bode in ne more biti nasproten nobeden pameten družnik! Morda bi tedaj ne trebalo objavljati povesti, kakršna je »Božji blagoslov«. A mi bi imeli še en nasvet. Po raznih naših časopisih je bilo objavljenih že mnogo stvari, ki bi jih narod bral s slastjo in koristjo, ker so — umotvori. A ne pridejo med ljudstvo. Ali tedaj ne bi bilo primerno, da si družba izposluje od dotičnih pisateljev dovoljenje, da sme te stvari ponatisniti? S tem bi družba nikakor ne nazadovala. Saj dela tako celo »Matica hrvatska« in ta pač zavzema višino, kakršne menda nobeno drugo literarno slovansko društvo. Torej bi ta korak slav. odbora ne bil reakcionaren, reakcionarno bi bilo za sedanje razmere le staro, konservativno stališče . . . Toliko v blagohoten preudarek slavnemu odboru.

„Slovensko umetniško društvo“ v Ljubljani napreduje. Društvo šteje že blizu sto članov. Po društvenih pravilih imajo društveniki navadno vsako sredo zvečer v »Narodnem domu« svoj »jour fixe«. Na dnevnem redu so predavanja, petje, deklamacije ter igranje na klavirju in drugih glasbilih. Godbo in petje oskrbujejo večinoma češki profesorji »Glasbene Matic«, petje pa pevci in pevke ljubljanske opere pod vodstvom g. ravnatelja Gerbiča. Društveni odbor s svojim neutrudnim načelnikom, gosp. ces. svetnikom prof. Franketom, si prizadeva storiti vse, da se umetniško društvo utrdi in da ustreza smotru, radi katerega je bilo ustanovljeno. V kratkem izda društveni odbor poziv vsem slovenskim umetnikom, da se pripravijo na prvo slovensko umetniško razstavo, ki se ima vršiti jeseni tekočega leta v Ljubljani. A. A.

† Dimitrij Vasiljevič Grigorovič. Znameniti ruski pisatelj, vrstnik Dostojevskega, Turgenjeva, Gončarova, Nekrasova, je umrl dne 3. januarja [t. l. v 78. letu svoje dobe v Peterburgu.

Povodom njegove smrti piše o njem Jasinskij: »Umrl je Grigorovič — in umrla je doba štiridesetih let. Z Grigorovičem je izgubila sedanja ruska literatura poslednjo živo vez z epoho idej, ki so se pri nas prvič uvedle v zanimivi

formi, brez krepkih, v dušo segajočih oblik. Od takrat so se narodila nova literaturna pokolenja, vstali so in zašli novi literarni velikani, a ime Grigoroviča se je še vedno bleščalo in spominjalo na to, kakšni ljudje so živeli prej in kakšni junaki so delovali na polju naše zavednosti. On sam je bil mlajši junak, manjši otrok velike družine, ki je proslavila Rusijo. Pa on je živel med nami, mi smo ga mogli videti, bil je nositelj tradicij 40tih let, naslednik one slavne dobe. Bil je podoben zadnjemu potomcu znamenite družine, nekdanje bogate, razkošne, izobražene in vplivne. Spominjal je nekoliko na Turgenjeva. Znal je prav tako čudovito in spretno pripovedovati; bil je prav tak gospod; je prav tako ljubil vse lepo; je bil prav tako vljuden z literarno mladino (nekaterim je bilo to laskanje!); imel je prav take srebrne lase in prav tako je ljubil bivanje za mejo, ne da bi pozabljal domovine.«

D. V. Grigorovič je bil rojen 2. aprila 1822. l. v Simbirsku. Njegov oče je bil vlastelin. Mati je bila Francozinja, hči realista de Varmona, izdihnivšega ob času revolucije pod giljotino. V petem letu je izgubil očeta. Poslej je živel pod varstvom babice in matere na deželi v skromni vasi. Ženski sta ga vzgojevali francosko. Do osmega leta ni poznal ruske črke. Ruščine se je naučil od domače služinčadi in kmetov. Leta 1830. je prišel v moskovsko gimnazijo. Iz gimnazije je vstopil kot 13leten deček v inženirski zavod, kjer je bila disciplina zelo stroga. Med njegovimi sošolci je bil tudi Dostojevskij, ki ga je seznanil z rusko literaturo. Učil se je slabo, zlasti v matematiki mu ni šlo. Zato je kmalu ostavil ta zavod. Ker je imel veliko veselje do slikarstva, ga je dala mati v »Akademijo umetnosti«. Tu se je seznanil s Ševčenkom, učencem slavnega slikarja Brühlova, poznejšim prvim maloruskim pesnikom. Ljubil je gledališče in poskušal prevajati Moliera. Spoznavši, da nima talenta za slikarstvo, sklenil se je posvetiti ruski lepi knjigi. Vstopil je v gledališko pisarno, kjer se je seznanil z mnogimi znamenitimi možmi. Prišel je zopet prevajati in se poskušati tudi v samostojni produkciji. Prišel je k Nekrasovu, ki je izdajal male brošure. Zanj je napisal »Kos platna«. Prvo njegovo premišljeno delo so »Peterburški šarmanšičiki« (1845). — Nato je odšel na deželo k svoji materi in babici. Tu je prišel v dotiko s kmečkim življenjem. Iz kmečkega življenja je napisal svojo prvo umetniško povest »Vas« (1846). Prihodnje leto ji je sledila njegova najboljša povest »Anton Goremyka«. Ž njo je obrnil nase pozornost občinstva in kritike. »Ko prečitaš to pretresljivo povest«, pravi Bjelinskij, »ti nehote silijo v glavo misli žalostne in pomenljive«. Zatem je napisal »Bobylja« (Nemaniča) in svoj prvi večji roman »Stranska pota«. Zanimanje so vzbudili zlasti njegovi »Ribiči« in »Preseljenci«. Med tem je napisal novele »Orač«, »Velika noč«, »Mati in hči« itd. Dobil je mesto tajnika pri društvu za pospeševanje umetnosti in odslej je ostal pri tem društvu, kateremu je posvetil vse svoje moči. Ustanovil je v društvu šole za različne vrste slikarske in upodabljače umetnosti, muzej in galerijo slik, ki jih je skupoval po celi Evropi. Tu je našel tolikšno polje, da je za 30 let odložil pero. Šele v osemdesetih letih je pričel na novo pisateljvati. Napisal je »Akrobate radodarnosti« in povestice »Sen Karelina«. Zadnje delo njegovo so »Literarni spomini«, katere je napisal v Weidlingnu pri Dunaju, kamor je zahajal poslednja leta na letovišče. Njegova žena je bila avstrijska Nemka.

Grigorovič je eden izmed onih treh Rusov, ki so odkrili v mužiku človeka in v človeku »podobo božjo«: namreč Turgenjev s svojimi »Lovčevimi

zapiski», Nekrasov s svojimi grenkimi pesmimi o usodi naroda, Grigorovič s svojimi »Preseljenci«, »Antonom Goremyko« in »Ribiči«. In ravno ti trije se največ pripomogli, da so kmeta izvelikli iz robstva. — Grigorovič ni poznal tako dobro kmečkega življenja, kakor ga poznajo nekateri novejši »narodniki«, zlasti Gleb Uspensky; bil je »barin«, ki se ni vglobil v narodovo dušo tako globoko kakor L. N. Tolstoj, a bil je nenavadno razvita in fina umetniška narava. Nosil je v sebi ideal harmonije, in vse disonance življenja: napake, beda in krivica, ki se godi ljudstvu, nevednost in zmota, v kateri ljudstvo poganja, — vse to je našlo v njem globok odnev. Ljubil je ljudstvo in harmonično lepoto.

Ivan Prijatelj.

† John Ruskin. Dne 20. januarja je umrl slavn angleški pisatelj John Ruskin, ki se je večinoma pečal z umetniško-filozofskimi vprašanji. S svojimi estetičnimi raziskavanji je globoko vplival na svoj čas; s svojimi mislimi je pomagal čitateljstvu, da je začelo prav razumevati slikarstvo in druge obrazovne umetnosti. Važna je tudi njegova razprava: »Umetnost in morala«. Ruskin je iskal lepote v dobrem ter je izkušal povedati v prozi to, kar more pravzaprav izraziti le poezija. Tako sodi o njem nek Amerikanec.

Deželni jezik kranjski in Valvazor. Kadar govori Valvazor o deželnem jeziku kranjskem, ima vselej v mislih le slovenski jezik. On piše na pr.: »Wazenberg, Schloss und Herrschaft, in der Land-Sprache Dob ... Unterrein, in der Land-Sprache Podbregan: ... Unter-Erckenstein, Crainerisch Gamille, Yeides¹⁾ oder Feldes, Crainerisch Bled ... Turen an der Laybach, in der Land-Sprach Turèn ... Sonek, wird auch Sonek in der crainerischen Sprach genannt ... Siemitsch in der Land-Sprach Semezh«¹⁾ itd. V Valvazorjevih časih je bil torej slovenski jezik deželni jezik kat' exohén, čeprav so se seveda izobraženci posluževali tuje nam vsiljene nemščine. Takozvanega »drugega« deželnega jezika Valvazor še ne pozna. Na stopinjo drugega deželnega jezika so povisali nemščino tuji birokrati in to proti vsem pravilom zdrave pameti.

Med revijami. Češka »Osvěta« je stopila letos že v svoj 30. letnik. Časopis, ki izhaja že toliko let, mora stati na solični podlagi. Koliko je »Osvěta« že storila v teh preteklih letih za znanost in beletristiko! Tudi 1. številka letošnjega leta prinaša obilo dobrega gradiva. Vlček in dr. Rieger pišeta politično-zgodovinske članke; prvi objavlja spis »Črez 50 let v puščavi« in se spominja poslednjega na Češkem kronanega kralja Ferdinanda »dobrotljivega«; drugi pa piše »o krajskem zrození pro kralovství české«. Koffner poroča o mirovni konferenci. Vrchlický in Adamek sta objavila nekaj svojih pesmi. Preissová je poslala povest iz koroških krajev. Menih Sava Chilandarec, rojen Čeh, opisuje svoje bivanje na gori Atoški. V Šteča razpravlja o učiteljskih razmerah na Češkem. Začrej pa poroča o gledišču ter o nekaterih zovih knjigah. Na koncu je pridejan še nekak razgled po gospodarstvu, po socialnem stanju ter po politični zgodovini sedanosti.

¹⁾ »Craimer Cronica«. Des Hochlöbl. Herzogt. Craim topograf.-histor. Beschreibung IX. Buch, III. Teil«.

